

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку, аналіз та контроль розрахунків
за єдиним соціальним внеском»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 Облік і оподаткування
групи 1
Клименко С.С.
Керівник: Дугар Т.Є.
Рецензент: Дорошенко О.О.

Полтава 2025 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ	
РОЗРАХУНКІВ ЗА ЄДИНИМ СОЦІАЛЬНИМ ВНЕСКОМ.....	9
1.1. Економічний зміст розрахунків за єдиним соціальним внеском.....	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	17
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЗА ЄДИНИМ СОЦІАЛЬНИМ	
ВНЕСКОМ.....	23
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	23
2.2. Облік розрахунків за єдиним соціальним внеском	35
2.3. Відображення інформації щодо розрахунків за єдиним соціальним внеском у звітності підприємства.....	45
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА	
ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЄДИНИМ	
СОЦІАЛЬНИМ ВНЕСКОМ	48
3.1. Аналіз структури і динаміки кредиторської заборгованості	48
3.2. Організація внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском та його інформаційне забезпечення.....	61
3.3. Методика внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском та узагальнення його результатів.....	66
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми. Єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ) є ключовим елементом фінансової системи України, що забезпечує наповнення фондів соціального страхування та пенсійного забезпечення. Відтак, ефективна організація обліку, аналізу та контролю розрахунків за ЄСВ має стратегічне значення для фінансової стійкості держави та соціального захисту громадян. Незважаючи на постійні зміни у законодавстві та вдосконалення податкової системи, в практиці підприємств залишається низка невирішених питань щодо коректного нарахування, своєчасної сплати та достовірного відображення в обліку цих розрахунків. Недоліки в організації обліково-аналітичного процесу та контрольних процедур можуть призводити до фінансових санкцій, завищення чи заниження соціальних гарантій працівників, а також до дисбалансу у системі соціального страхування. Це зумовлює необхідність глибокого теоретичного осмислення та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики обліку, аналізу та контролю розрахунків за ЄСВ в сучасних економічних умовах.

Проблематиці обліку розрахунків за єдиним соціальним внеском присвячено значну кількість наукових праць, серед яких варто відзначити роботи таких дослідників, як Л. В. Смирнова та А. А. Сафарова, які розглядають проблеми фіскальної консолідації в питанні обліку, нарахування та звітності по ЄСВ, що значно ускладнює роботу бухгалтерів та підвищує ризик помилок. О. В. Кравченко підкреслює важливість спрощення даних щодо ЄСВ у звітності для малих та середніх підприємств. Т. О. Ковальчук виокремлює проблему надмірного фіскального навантаження на ФОП, що стимулює неофіційне працевлаштування. В той же час А. О. Рагуліна поряд з цим досліджує вплив ухилення від сплати ЄСВ на посилення розвитку тіньової економіки в країні та використання схеми «дробіння» бізнесу ФОП, на що націлені зараз нові правила фінансового моніторингу.

Введення воєнного стану та пов'язані з ним зміни створили нові облікові виклики, що пов'язані з втратою первинної документації та звіркою розрахунків з бюджетом. Деякі дослідники визначають складність обліку виплат мобілізованим працівникам, їхнього правильного відображення у звітності. В. А. Камінський, П. В. Павлюк та В. М. Мельник в своїх працях зосереджують увагу на якості та посиленні ефективності контролю щодо ЄСВ.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретично-методологічних положень, а також розробка рекомендацій з удосконалення обліку, аналізу та внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском.

Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- уточнити економіко-правову сутність розрахунків за єдиним соціальним внеском;
- узагальнити порядок документування операцій щодо обліку розрахунків за єдиним соціальним внеском у досліджуваного суб'єкта;
- визначити напрями удосконалення методики обліку розрахунків за єдиним соціальним внеском підприємства;
- оцінити стан організації внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском досліджуваного підприємства;
- узагальнити існуючі підходи до методики аналізу та внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес формування та відображення в обліку розрахунків підприємства за єдиним соціальним внеском. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних, методологічних засад обліку, аналізу та контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском.

Дослідження проведене на ТОВ «XXXX». Під час написання кваліфікаційної роботи були використані облікові документи (первинні та зведені) та фінансова звітність за 2022-2024 рр. досліджуваного підприємства.

Методи дослідження. При дослідженні фінансового стану досліджуваного суб'єкта, а також стану обліку розрахунків за єдиним соціальним внеском, застосовувались методи: діалектичний метод та системний підхід для вивчення ЄСВ як цілісної системи; індукції та дедукції для формулювання висновків та пропозицій; аналізу та синтезу для розкладання та поєднання окремих елементів методики обліку та контролю; порівняння для зіставлення норм законодавства та облікової практики досліджуваного підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні системи внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском шляхом розробки та обґрунтування внутрішніх форм обліку. Запропоновано удосконалити аналітичний облік розрахунків із ЄСВ шляхом впровадження облікових аналітичних реєстрів «Аналітичний реєстр нарахування ЄСВ за центрами витрат» для відображення фактичних витрат із ЄСВ, що є критично важливим для формування собівартості та фінансових результатів і «Аналітичний реєстр розрахунків з бюджетом по розрахункам із ЄСВ» для фіксації всіх операції, пов'язаних з виникненням зобов'язання та його погашенням, а також спрощення звірки з даними податкової служби. Це дозволяє підприємству здійснювати двовимірний – контроль відповідності нарахування ЄСВ та контроль ліквідності, – що гарантує своєчасність та повноту погашення зобов'язань з ЄСВ. Запропоновано використання підсумкового документу внутрішнього контролю «Акт внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ» для узагальнення даних звірки облікових показників по розрахункам за ЄСВ.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблені пропозиції щодо удосконалення внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском можуть бути безпосередньо впроваджені у діяльність підприємств. Використання «Аналітичного реєстру розрахунків з бюджетом по розрахункам із ЄСВ» та «Аналітичного реєстру

нарахування ЄСВ за центрами витрат» забезпечує прозорий і достовірний облік нарахування та сплати ЄСВ. Запропонований підсумковий регістр внутрішнього контролю «Акт внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ» для забезпечення достовірності, повноти та законності обліку розрахунків з ЄСВ.

Публікації. Міжнародних конференцій:

Клименко С., Дупак О., Дугар Т. Облік справляння єдиного соціального внеску: можливості генерування пропорцій з удосконалення: тези доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегія розвитку України : фінансово-економічний та гуманітарний аспекти (в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення)», присвяченої пам'яті першого ректора Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктора економічних наук, професора, заслуженого економіста України Івана Ісаковича Пилипенка. м. Київ, 16 жовтня 2025 р. 2 частини. Київ, НАСОО, 2025. С. 83-86.

Всеукраїнських конференцій:

Клименко С., Дупак О., Дугар Т. Ринок аудиторських послуг в Україні. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 30 жовтня 2025 р. Полтава, 2025. С. 594-596.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЄДИНИМ СОЦІАЛЬНИМ ВНЕСКОМ

1.1. Економічний зміст розрахунків за єдиним соціальним внеском

Єдиний соціальний внесок є ключовим інструментом функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. Економічна сутність цього платежу формується на стику фінансової політики держави, соціального забезпечення населення та внутрішніх економічних процесів підприємств. Розрахунки за ЄСВ відображають взаємозв'язок між роботодавцем, працівником та державою, оскільки внесок забезпечує акумулювання соціальних ресурсів, необхідних для реалізації фундаментальних гарантій, визначених Конституцією України.

У науковій літературі ЄСВ розглядається як особливий обов'язковий платіж, що поєднує риси податкових зобов'язань, страхових внесків і елементів перерозподільної бюджетної політики. Відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», ЄСВ спрямовується на фінансування пенсійної системи, страхування на випадок тимчасової непрацездатності, безробіття, нещасних випадків на виробництві та інших видів соціальної підтримки. У цьому виявляється його ключове суспільне призначення – формування соціальної стабільності та гарантування економічного захисту громадян у різних життєвих ситуаціях [57].

Запровадження єдиного внеску дозволило об'єднати функції чотирьох страхових фондів у межах одного платежу, що дало змогу оптимізувати адміністрування, скоротити витрати держави й бізнесу на ведення обліку та посилити контроль за сплатою. Централізація інформації про страхові внески значно спростила механізм розрахунків та забезпечила прозорість руху коштів

[25]. Це зменшило складність ведення бухгалтерського обліку та впорядкувало інформаційні потоки між підприємствами й державними органами.

Економічний зміст розрахунків за ЄСВ формується через їх вплив на фінансову діяльність підприємства. По-перше, внесок є складовою витрат на оплату праці, що безпосередньо впливає на собівартість продукції, рівень зарплатної дисципліни та фінансову стратегію підприємства. ЄСВ є вагомою частиною соціально-трудоових витрат, і тому точність його нарахування має безпосередній вплив на фінансовий результат діяльності підприємства [12]. Помилки у визначенні бази нарахування або порушення строків сплати можуть призвести до нарахування штрафних санкцій, що погіршує фінансовий стан суб'єкта господарювання.

По-друге, ЄСВ виконує фіскальну функцію, оскільки забезпечує формування стабільних і прогнозованих надходжень до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування. Відзначимо, що своєчасні платежі зі сторони платників гарантують збалансованість соціальних фондів, від яких залежить фінансування пенсій, допомог і компенсацій [36]. Отже, розрахунки за ЄСВ є елементом фінансової безпеки держави, оскільки їх неритмічність або недоотримання ставить під загрозу виконання соціальних зобов'язань.

По-третє, ЄСВ є важливим індикатором рівня офіційної зайнятості.

З огляду на свою природу ЄСВ є визначальним джерелом перерозподілу доходів у суспільстві. Адже внесок базується на принципі солідарності поколінь: внески працюючих осіб формують виплати пенсіонерам і іншим застрахованим особам [29]

Економічний зміст ЄСВ також пов'язаний із регулюванням трудових відносин. Належне оформлення кадрової документації, наявність трудових договорів та правильне визначення видів виплат, що входять до бази нарахування, є важливою умовою коректного визначення зобов'язань підприємства. Невідповідність кадрових документів вимогам законодавства призводить до неправильного визначення бази нарахування ЄСВ, що викликає

фінансові ризики. Тому облік ЄСВ не може бути відокремлений від системи управління персоналом [23].

Загалом економічний зміст розрахунків за ЄСВ полягає у поєднанні трьох ключових складових (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Ключові характеристики ЄСВ

Функціонування ЄСВ як елемента системи соціального страхування зумовлене необхідністю формування надійного фінансового механізму, здатного забезпечувати стабільність соціальних фондів у довгостроковій перспективі [6]. Важливим аспектом економічного змісту є залежність обсягу надходжень від рівня зайнятості населення та розміру фонду оплати праці в країні. Саме тому питання стимулювання офіційної зайнятості та мінімізації тіньових доходів має безпосередній вплив на наповнення бюджету Пенсійного фонду та фондів соціального страхування.

Відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон «Про ЄСВ») єдиний соціальний внесок – це консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою

забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) [55].

Розподіл консолідованого ЄСВ відбувається між чотирма фондами соціального страхування (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Консолідований характер ЄСВ

Стаття 4 Закону України «Про ЄСВ» визначає дві групи платників:

- страхувальники (роботодавці), що нараховують та сплачують ЄСВ за інших осіб (найманих працівників, виконавців робіт за договорами ЦПХ);
- застраховані особи (самозайняті), що нараховують та сплачують ЄСВ за себе [43].

До страхувальників можна віднести: підприємства, установи та організації, ФОП, військові частини та органи влади, дипломатичні

представництва та консульські установи. Вони нараховують ЄСВ на заробітну плату, винагороди за цивільно-правовими договорами (ЦПХ) та інші виплати найманим працівникам.

Натомість застраховані особи самостійно визначають базу нарахування та сплачують ЄСВ для забезпечення власного страхового стажу. В цю категорію можна віднести:

1) ФОПи, що сплачують ЄСВ «за себе», знаходячись як то на спрощеній чи на загальній системі оподаткування.

2) Особи, які провадять незалежну професійну діяльність (наукова, літературна, артистична, освітня, медична, юридична (в т.ч. адвокати, нотаріуси) діяльність та інші види діяльності, що не потребують реєстрації як ФОП).

3) Члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах [33].

Окремо законом також визначені добровільні платники ЄС – особи, які мають право на добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (наприклад, для набуття страхового стажу або збільшення майбутніх пенсійних виплат).

Для розрахунку ЄСВ у 2025 році ключовим показником є встановлений Законом України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» розмір мінімальної заробітної плати (МЗП).

Згідно з Держбюджетом на 2025 рік, мінімальна заробітна плата встановлена на рівні 8 000 грн (у місячному розмірі).

Основна ставка ЄСВ для більшості платників залишається незмінною — 22% і стосується фонду оплати праці підприємства чи іншого платника. Ця ставка застосовується до фонду оплати праці підприємства (заробітної плати, премій, винагород за ЦПХ тощо) та інших платників, що є консолідованим внеском, який розподіляється між соціальними фондами (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Ключові ставки ЄСВ

Категорія	Ставка ЄСВ	Мінімальна база нарахування	Максимальна база нарахування
Основна ставка (наймані працівники без інвалідності, ЦПД)	22%	8 000 грн (МЗП)	160 000 грн (20 МЗП)
Працівники з інвалідністю (для роботодавців)	8,41%	Фактичний дохід*	160 000 грн (20 МЗП)

Відмітимо, що якщо фактична зарплата працівника, який працює за основним місцем роботи, менша за 8000,00 грн, ЄСВ все одно нараховується на мінімальну базу, крім винятків, таких як сумісники або працівники з інвалідністю.

Постановою КМУ від 22.12.2010 № 1170 [53] визначено перелік виплат, що не входять до бази нарахування ЄСВ (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Види виплат, що не включаються до бази нарахування ЄСВ

Відповідно до п. 14 ст.8 Закону «Про ЄСВ» передбачено ще два види ставок (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Особливі пільгові ставки ЄСВ

Категорія платника	Ставка ЄСВ	База нарахування
Резиденти Дія Сіті (на винагороду працівника/гіг-спеціаліста)	22%	Від суми, що не перевищує розмір МЗП (8 000 грн), та не менше МЗП. Фактична ставка, таким чином, виходить меншою.
Громадські організації осіб з інвалідністю	5,3% або 5,5%	За умови виконання нормативів (частка осіб з інвалідністю та частка їхньої зарплати у загальному фонді).

З 1 жовтня 2025 року зменшиться кількість умов, коли ФОП та інші самозайняті особи, за яких ЄСВ повністю сплатив роботодавець, матимуть право не сплачувати ЄСВ за себе – тепер не потрібно буде мати основне місце роботи.

Отже, для звільнення від сплати ЄСВ за себе ФОП та інших самозайнятих осіб залишиться лише дві умови:

- роботодавець (у тому числі резидент Дія Сіті) вже сплатив за них ЄСВ;
- сума сплаченого ЄСВ становить не менше мінімального страхового внеску [41].

Функціонування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування в Україні для осіб, які працюють, і роботодавців мають свої переваги та недоліки, що представлено у додатку А, Б.

Окреслюючи вплив ЄСВ на рівень розвитку податкової системи в цілому, можна виділити кілька основних його переваг. По-перше, спрощення адміністрування, адже підприємства вносять один платіж на єдиний рахунок, що значно зменшує операційні витрати на підготовку платіжних документів. По-друге, консолідація коштів, отриманих від сплати ЄСВ забезпечує об’єднання фінансових потоків соціальних фондів і дозволяє тим самим державі більш ефективно управляти соціальними ресурсами та здійснювати міжфондові покриття дефіцитів у разі потреби. По-третє, Умова сплати ЄСВ (не

менше мінімального внеску) є ключовою для зарахування повного страхового стажу (пенсійного, лікарняного). Це забезпечує повноцінну реалізацію прав громадян на соціальні виплати і сприяє підвищенню рівня соціального захисту населення в цілому. По-четверте, централізоване адміністрування та облік створює єдину інформаційну базу про всіх платників та застрахованих осіб, що робить контроль і аудит прозорішим і дієвішим. По-п'яте, персоніфікований облік, що ведеться таким чином для кожної застрахованої особи є основою нарахування майбутніх пенсій та інших виплат.

З позиції здійснення обліку та контролю на підприємствах різних організаційно-правових форм, можна відмітити ряд переваг, що суттєво оптимізувати внутрішні бухгалтерські процеси:

1) Спрощення облікових реєстрів. Замість ведення обліку розрахунків за трьома-чотирма окремими субрахунками (для кожного фонду), підприємство використовує єдиний субрахунок 651 «Розрахунки за єдиним соціальним внеском». Це робить Головну книгу та оборотно-сальдові відомості більш прозорими.

2) Уніфікація методології нарахування. Облік спростився, оскільки тепер застосовується єдина база нарахування (крім випадків застосування пільгових ставок) та єдиний перелік виплат, які не включаються до бази. Це зменшує ймовірність методологічних помилок.

3) Посилення внутрішнього контролю: Контроль за правильністю нарахування та повнотою сплати став більш цілеспрямованим. Бухгалтерський контроль зосереджується на перевірці правильності застосування однієї ставки до однієї бази, а не на моніторингу кількох різних правил та лімітів.

4) Оптимізація звітності: Облік звітується одним уніфікованим документом (Додаток Д1 у складі об'єднаного Податкового розрахунку), що спрощує процес звіряння облікових даних (рахунок 651) із зовнішньою звітністю.

5) Централізований облік адміністрування. Зміна адміністратора (ДПС,

а потім ПФУ) забезпечила єдине джерело інформації про недоїмки чи переплати, що спрощує процес звіряння між підприємством та контролюючим органом.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Проблематика організації обліку, аналізу та контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском посідає важливе місце в сучасних наукових дослідженнях, що пов'язано як із соціальною значущістю ЄСВ, так і з частими змінами нормативно-правового поля у сфері соціального страхування.

Аналіз наукових праць свідчить про різні підходи до вивчення цієї проблеми: теоретико-методичний, правовий, обліково-контрольний, фіскально-економічний та практично-орієнтований. Комплексність теми зумовлює широку наукову дискусію щодо оптимізації механізму нарахування ЄСВ, підвищення прозорості його адміністрування та забезпечення повноти відображення у бухгалтерському обліку.

Одним із ранніх та системних досліджень у сфері обліку ЄСВ є праця О. Г. Лищенко та М. А. Прохоренкової, у якій автори висвітлюють основні методичні аспекти організації обліку розрахунків за внеском У роботі поряд з деталізацією бухгалтерських процедур, пов'язаних із визначенням бази нарахування, оформленням первинної документації, відображенням внеску на рахунках бухгалтерського обліку та формуванням звітності, автори особливу увагу приділяють взаємозв'язку між кадровою роботою та правильністю визначення зобов'язань із ЄСВ, оскільки невідповідність у кадрових документах є однією з найпоширеніших причин помилок при нарахуванні внеску [25].

Значний внесок у вивчення особливостей нарахування ЄСВ здійснила А. А. Машевська, яка аналізує специфіку застосування законодавства у сфері

соціального страхування та акцентує на проблемах неоднозначного трактування окремих норм закону. Авторка звертає увагу на коло виплат, що включаються до бази нарахування, та виплат, які не підлягають обкладенню внеском, підкреслюючи при цьому необхідність чіткого нормативного визначення критеріїв віднесення виплат до відповідних категорій, оскільки різні підходи до їх тлумачення призводять до появи спірних ситуацій між платниками та контролюючими органами, а також спричиняє появу помилок у практиці обліку ЄСВ на підприємствах та ускладнює процес довгострокового планування витрат [30].

У роботах Ю. Ю. Моторного та С. І. Дерев'янка висвітлюється комплексне дослідження обліку, аналізу та внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ. Автори доводять, що ефективна система внутрішнього контролю є основою для забезпечення достовірності даних про нарахування та сплату внеску, що, у свою чергу, впливає на фінансову прозорість діяльності підприємства. Система внутрішнього контролю розглядається як важливий інструмент підвищення якості облікової інформації та ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства. Дослідники пропонують використання регулярних аудитів, внутрішніх перевірок відповідності ставок законодавству, а також контроль правильності оформлення трудових відносин, що підтверджує важливість комплексного підходу до вивчення проблематики ЄСВ. [35].

В подальших дослідженнях автори фокусують увагу на соціальному аспекті ЄСВ на економіку країни в цілому, розглядаючи та аналізуючи зміни законодавства та їх вплив на тінізацію ринку праці, що особливо цінно для розуміння соціально-економічного контексту функціонування ЄСВ та його місця в українській фіскальній політиці [36].

Науковці Н. О. Чередниченко та К. К. Божко. оцінюючи вплив змін у ставках ЄСВ також доводять важливість поєднання фіскальних реформ із посиленням контролю за дотриманням трудового законодавства. Автори наголошують на необхідності розширення переліку операцій, що підлягають

перевірки, запровадження ризик-орієнтованого аудиту та посилення відповідальності за приховування фактичних виплат працівникам і зазначають, що контроль має бути спрямований не на збільшення кількості перевірок, а на підвищення їхньої якості через використання електронних даних, обміну інформацією між органами влади та вдосконалення аналітичних підходів [62].

Важливим напрямом досліджень у сучасній літературі є аудит нарахування ЄСВ. У роботі А. П. Макаренка та Т. А. Віговської розкрито концептуальні основи аудиту нарахування і утримання внеску. Науковці зазначають, що аудит ЄСВ відрізняється від класичних аудиторських процедур, оскільки вимагає знань трудового законодавства, чинних ставок, правил визначення бази нарахування та специфіки взаємодії з державними органами. Автори визначають типові порушення, які виявляються під час аудиту, серед яких: невірне визначення бази, заниження кількості відпрацьованих годин, некоректні виплати за цивільно-правовими договорами. Це підкреслює важливість зовнішнього контролю як елементу забезпечення прозорості у сфері соціальних внесків [28].

Значну увагу питанням обліку розрахунків за ЄСВ приділено у дослідженнях М. Гуменна-Дерій, Є. Шари та Т. Слесар. Автори розглядають ЄСВ як обов'язковий елемент системи управління фінансовими ресурсами підприємства, підкреслюючи, що правильне відображення внеску у бухгалтерському обліку забезпечує формування достовірних даних для всіх користувачів фінансової інформації. У праці акцентовано, що ЄСВ має не лише фіскальне та соціальне значення, але й виконує контрольну функцію, оскільки держава через механізм внеску перевіряє відповідність між фактичною та задекларованою зайнятістю. Автори також підкреслюють важливість синхронізації кадрової та бухгалтерської інформації, що дозволяє мінімізувати помилки у визначенні бази нарахування та уникнути штрафних санкцій. Цього ефекту можна досягти шляхом розширення застосування інформаційних технологій у сфері адміністрування ЄСВ, що допоможе не лише спростити

роботу бухгалтера, а й створить підґрунтя для ефективного аналізу і прогнозування надходжень до соціальних фондів [11].

Л. В. Гуцаленко, М. С. Ніколенко та К. О. Назаренко К. О. в своїх дослідженнях акцентують увагу контрольній функції обліку розрахунків за виплатами працівникам, у тому числі ЄСВ. Вони зазначають, що контроль за нарахуванням і сплатою внеску є важливим елементом фінансової дисципліни підприємства, який дозволяє забезпечити правомірність операцій та запобігти ризикам, пов'язаним із недостовірністю облікових даних. Автори підкреслюють, що ключові проблеми у сфері контролю пов'язані з невідповідністю первинних документів, різночитанням нормативних актів, а також недостатнім рівнем автоматизації облікових процесів на підприємствах. Особливо важливим є зазначення, що нарахування ЄСВ повинно перевірятися не лише у контексті правильності ставок, але й у контексті відповідності документів, які підтверджують трудові відносини та види виплат [12].

У сучасній літературі також приділяється увага питанням адміністрування ЄСВ. Значущим є те, що з 2024 року адміністрування внеску передано Пенсійному фонду України. На цьому акцентує С. Василик, підкреслюючи, що зміна адміністратора була спрямована на удосконалення інформаційних потоків, підвищення точності персоніфікованих даних і зменшення дублювання функцій між податковою службою та фондами соціального страхування. Наукове осмислення цього процесу свідчить про необхідність подальших досліджень у напрямі цифровізації ЄСВ, оптимізації звітності та удосконалення процедур контролю [14].

Науковці також розглядають специфічні проблеми адміністрування ЄСВ. Значну увагу цьому приділяють А. В. Лубенська та Т. В. Ковальова, які аналізують недоліки сучасної системи контролю за сплатою внеску. Автори вказують, що основними проблемами залишаються:

- недостатній обсяг перевірок щодо реального обсягу виплат працівникам;

– складність взаємодії між різними контролюючими органами;
 – обмеженість інформаційних ресурсів для автоматичного моніторингу ризикових платників [27].

Ці проблеми формують запит на подальше удосконалення як правових, так і технічних механізмів адміністрування внеску.

Таким чином, узагальнюючи наукові дослідження щодо обліку та внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ можна сформулювати такі чотири основні напрями (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Напрями науково-практичних досліджень обліку та внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ

№	Напрямок	Представники (автори)	Основні аспекти та теми
1	Теоретико-методичний	Лищенко О. Г., Прохоренкова М. А., Машевська А. А., Гуменна-Дерій М.	Визначення економічної сутності ЄСВ та його структури. Методичні особливості обліку ЄСВ. Аналіз нормативних колізій та неузгодженості трудового і страхового законодавства. Потреба у синхронізації норм законодавства
2	Обліково-контрольний	Моторний Ю. Ю., Дерев'янка С. І., Гуцаленко Л. В., Ніколенко М. С., Назаренко К. О., Лубенська А. В., Ковальова Т. В.	Питання організації внутрішнього контролю ЄСВ. Аудит нарахування та сплати внеску. Перевірка кадрових документів та правильності визначення бази нарахування. Значення ефективного обліку і контролю для фінансової дисципліни
3	Аналіз та оцінка економічного впливу ЄСВ	Чередниченко Н. О., Божко К. К., Моторний Ю. Ю., Дерев'янка С. І.	Вплив змін ставок ЄСВ (зокрема, на малий бізнес). Проблеми тінізації ринку праці. Аналіз ефективності реформування ЄСВ. Роль внеску у податковій системі та його значення для доходів соціальних фондів. Взаємозв'язок ЄСВ із зайнятістю
4	Адміністрування, цифровізація та інформаційна взаємодія	Василик С.	Аналіз переваг нового механізму адміністрування (передача до ПФУ). Спрощення обліку та покращення якості персоніфікованих даних. Оптимізація інформаційних потоків. Важливість розвитку електронних сервісів, автоматизації контролю та інтеграції баз даних

Разом з тим, огляд літератури свідчить про наявність низки проблем, які потребують подальших досліджень.

По-перше, недостатньо науково опрацьована взаємодія між демографічними тенденціями та стабільністю системи ЄСВ. Більшість авторів лише зазначають про залежність надходжень до соціальних фондів від структури зайнятості, проте комплексні математичні моделі прогнозування практично відсутні.

По-друге, потребує розвитку методологія ризик-орієнтованого контролю, яка б використовувала сучасні цифрові інструменти, алгоритми аналізу даних та автоматичне визначення ризикових платників.

По-третє, залишається недостатньо вивченим питання галузевої специфіки обліку ЄСВ, зокрема у малому бізнесі, сфері послуг, ІТ-секторі та креативних індустріях, де структура оплати праці суттєво відрізняється.

По-четверте, практично не розроблені методики управлінського аналізу ЄСВ, які враховували б вплив внеску на інвестиційну діяльність, конкурентоспроможність підприємства, рівень формування собівартості та кадрову політику.

Таким чином, проблеми обліку та контролю ЄСВ потребує подальшого концептуального розвитку. Важливими напрямками для наукових розвідок є розробка сучасних цифрових інструментів контролю, удосконалення методики обліку з урахуванням електронних технологій, а також формування комплексних моделей аналізу й прогнозування надходжень до соціальних фондів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що сучасні наукові дослідження створюють ґрунтовну основу для вдосконалення практичних аспектів обліку, аналізу та контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском, однак подальша наукова робота є необхідною для адаптації цієї системи до викликів цифрової економіки та реформ соціального страхування.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЗА ЄДИНИМ СОЦІАЛЬНИМ ВНЕСКОМ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (ст.8) підприємствам надано право самостійно визначати облікову політику з урахуванням вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Формування облікової політики – одне з найважливіших питань організації бухгалтерського обліку на кожному підприємстві. У нормативних документах, які регулюють облік відповідних об'єктів, передбачено декілька варіантів вирішення певних облікових питань. Кожне підприємство, виходячи з конкретних умов своєї роботи, вибирає найбільш прийнятний для себе варіант [6].

Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Облікова політика ТОВ «XXXX» сформована так, щоб забезпечити раціональне й економне ведення бухгалтерського обліку відповідно до розмірів підприємства та обсягу його діяльності.

Метою облікової політики є створення інформаційної системи, яка обслуговує керівництво підприємства, на певний відрізок часу з врахуванням діючого законодавства та інших факторів.

Як правило, облікова політика розробляється при створенні підприємства чи переході на систему обліку згідно НП(С)БО та нового плану рахунків [7]. В подальшому вона може уточнюватись при виникненні ряду обставин:

- змінюються статутні вимоги, тобто здійснюється реконструкція підприємства;

- зміна вимог власників підприємства;
- зміна в системі обліку на підставі законів, рішень уряду, податкового кодексу чи вказівок інших керівних органів;
- зміни в обліку, якщо вони забезпечують достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства.

Бухгалтерський облік, зокрема облік розрахунків з ЄСВ, включає організацію як синтетичного, так і аналітичного обліку. На основі даних цих видів обліку в ТОВ «XXXX» формується узагальнена інформація для відображення у фінансовій звітності. Особливо важливою є належна організація аналітичного обліку розрахунків з ЄСВ. У наказі про облікову політику ТОВ «XXXX» визначено ключові елементи організації податкового обліку: перелік податків, що підлягають сплаті підприємством, строки їх сплати, терміни подання звітності, а також перелік первинних документів і облікових регістрів, включаючи синтетичні та аналітичні рахунки, на яких ведеться податковий облік. Основні положення щодо організації податкового обліку на підприємстві ТОВ «XXXX» наведено у додатку В.

Суб'єктом дослідження було Товариство з обмеженою відповідальністю «XXXX» спеціалізується у рослинництві на вирощуванні соняшнику, сої та кукурудзи, у овочівництві – основний продукт – морква. У 2011 році компанія заявила про себе на ринку вирощування, переробки і реалізації овочів. Товариство має повний цикл виробництва продукції: від посадки і вирощування овочів, фруктів, зернових до упаковки кінцевого продукту.

Основними видами діяльності підприємства є виробництво моркви свіжої фасованої ТМ «Моркішка», картоплі свіжої митої фасованої універсального сорту маленького розміру ТМ «Baby LOU», здорової їжі швидкого приготування ТМ «Хоп і готово!», корисних снеків з фруктів та овочів ТМ «Fruit Riot», соняшникового та гарбузового насіння ТМ «Мандри». Якість та безпечність продукції підтверджується сертифікатами міжнародного стандарту Global GAP та ISO 22000:2018. Канали збуту продукції: електронні

торгові майданчики, локальні магазини, торгові мережі, Національні торгові мережі, дистриб'ютори. Також на даний момент продукція господарства реалізується в таких великих торгових мережах: Сільпо, Новус, Метро, Мегамаркет, Еко-маркет, Делікат, Заправка ОККО, Інтерсіті, Клас, Рост, Велика кишеня, Фор, МаркетОпт, Опотовичок та в інших.

Підприємство здійснює бухгалтерський облік результатів своєї роботи. Існуючий Наказ про облікову політику підприємства доцільно доповнити положеннями щодо основних засобів, а саме: до основних засобів належать матеріальні активи, первісна вартість яких більше 20000 грн; класифікацією за групами та діапазонами строків корисного використання; порядком оцінки та визначення ліквідаційної вартості; методом та порядком нарахування амортизації; порядком проведення переоцінки основних засобів.

Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання – це сукупність показників, що відображають його здатність фінансувати свою поточну діяльність, розраховуватися за зобов'язаннями та забезпечувати ефективне використання активів та одержання прибутку. Оцінка цього стану зазвичай проводиться на основі фінансової звітності і включає аналіз за кількома ключовими напрямками: аналіз активів і пасивів; оцінка ліквідності та платоспроможності; дослідження фінансової стійкості; вивчення складу та динаміки доходів і витрат, а також тенденції зміни фінансових результатів.

Аналіз активів і пасивів є фундаментальною частиною оцінки фінансово-економічного стану, оскільки він базується безпосередньо на даних Балансу (Звіту про фінансовий стан) (ф. № 1). Під час аналізу активів проводиться: оцінка співвідношення між їх різними групами, зокрема необоротними і оборотними, з метою визначення технологічного рівня підприємства та оцінки ліквідності, а також аналіз динаміки зміни активів для визначення тенденцій в інвестиційній політиці.

Для характеристики майнового стану підприємства за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (додатки Г.1, Д.1, Е.1)

вивчається склад, розміщення, структура та динаміка активів (майна) (додаток Ж.1) і пасивів (джерел формування капіталу) (додаток Ж.2).

За результатами горизонтального і вертикального аналізу майна (додаток Ж.1) спостерігається позитивна динаміка у розвитку підприємства. Загальна сума активів ТОВ «XXXX» зросла на 160006 тис. грн, або на 22,4 % (з 712951 тис. грн у 2022 р. до 872957 тис. грн у 2024 р.).

Необоротні активи зросли на 94124 тис. грн, або на 34,1 % (рис. 2.1), а їх частка у загальній структурі активів - на 3,6 в. п. (з 38,8 % до 42,4 %), що свідчить про зміцнення матеріально-технічної бази та збільшення виробничого потенціалу підприємства.

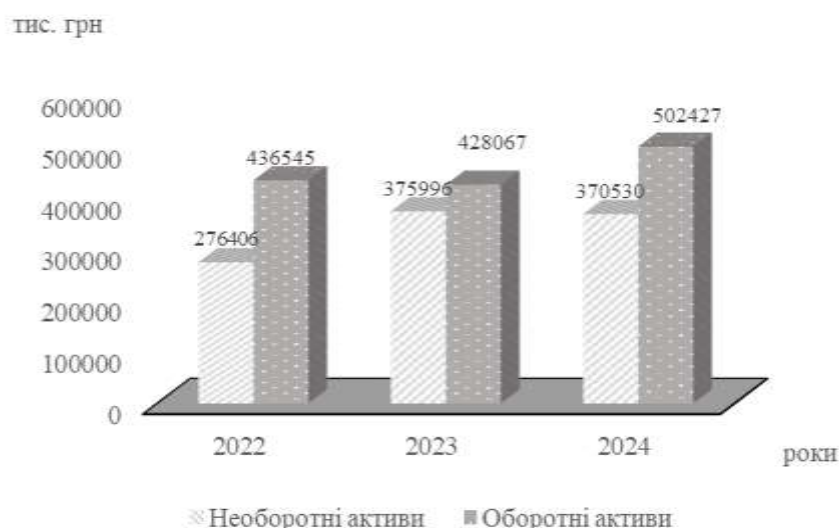

Рис. 2.1. Показники необоротних та оборотних активів ТОВ «XXXX» за даними на кінець 2022-2024 рр.

Основним фактором зростання необоротних активів є стрімке збільшення обсягів незавершених капітальних інвестицій – їх сума зросла більш ніж у 4 рази (з 33112 тис. грн до 131927 тис. грн), а частка - на 10,5 в. п. (з 4,6 % до 15,1 %), що свідчить про значну інвестиційну діяльність, спрямовану на розширення або модернізацію виробництва.

Незважаючи на загальне зростання необоротних активів, сума основних засобів скоротилася на 4769 тис. грн (2,0 %), а їх частка - на 6,7 в. п. (з 33,4 до

26,7 %), що може бути пов'язано з вибуттям (списанням) застарілих основних засобів або з процесом активного накопичення незавершених капітальних інвестицій, які ще не переведені в експлуатовані основні засоби.

Оборотні активи збільшилися на 65882 тис. грн, або на 15,1 %, проте їхня частка у загальній структурі активів знизилася на 3,6 в. п. (з 61,2 до 57,6 %). Така зміна є наслідком більш швидкого зростання необоротних активів і може свідчити про тенденцію до «старіння» активів (зростання частки менш ліквідних необоротних активів). Поточна дебіторська заборгованість зросла на 34629 тис. грн (15,3 %), але її частка у загальних активах скоротилася на 1,8 в. п. (з 31,6 до 29,8 %). Збільшення суми заборгованості вимагає уваги до якості управління дебіторською заборгованістю та ризику її неповернення, незважаючи на те, що темп її зростання відповідає загальному темпу зростання активів. Загальна сума запасів зросла на 22839 тис. грн (13,1 %), але їхня частка знизилася на 1,8 в. п. (з 24,4 до 22,6 %). У структурі запасів спостерігається значне зростання незавершеного виробництва (на 61,1 %, або 35669 тис. грн), що є логічним наслідком інвестиційної активності та, ймовірно, збільшення виробничих обсягів. У 2024 р. відбулося скорочення виробничих запасів (22,7 %) та готової продукції і товарів (5,7 %), що може вказувати на оптимізацію запасів сировини або активне збування готової продукції. Сума коштів зросла більш ніж у 2 рази (на 1366 тис. грн), що, незважаючи на мізерну частку у загальних активах, є позитивним сигналом про зростання абсолютної ліквідності підприємства.

Отже, ТОВ «XXXX» знаходиться на етапі активної інвестиційної діяльності та розвитку, про що свідчить значне зростання незавершених капітальних інвестицій. Загалом, структура активів змістилася в бік необоротних активів, що покращує довгостроковий виробничий потенціал, але може тимчасово знижувати маневреність та ліквідність. Необхідно контролювати дебіторську заборгованість та стежити за переведенням незавершених капітальних інвестицій у працюючі основні засоби для

забезпечення повернення вкладених коштів.

На основі даних наведених у додатку Ж.2 встановлено, що упродовж періоду дослідження (2022–2024 рр.) загальна сума пасивів ТОВ «XXXX» (валюта балансу) має чітку позитивну динаміку зростання на 160006 тис. грн, або 22,4 %.

Це зростання свідчить про розширення фінансово-господарської діяльності підприємства та нарощування його активів. Відбулося покращення структури пасивів у бік збільшення фінансової стійкості (автономності), частка власного капіталу у загальній структурі зросла з 50,6 % у 2022 р. до 52,8 % у 2024 р. (приріст на 2,2 в. п.), відповідно, частка зобов'язань і забезпечення знизилася з 49,4 до 47,2 % (2,2 в. п.).

Абсолютний приріст власного капіталу на 100206 тис. грн (27,8 %) (рис. 2.2) є головним рушієм позитивних змін у структурі пасивів.

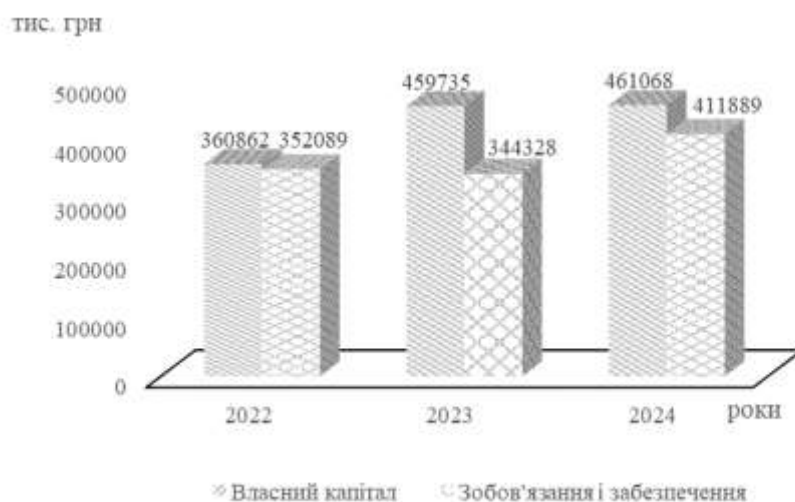

Рис. 2.2. Показники власного капіталу та зобов'язань і забезпечень ТОВ «XXXX» за даними на кінець 2022-2024 рр.

Весь приріст власного капіталу забезпечено виключно за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку (його сума зросла на 100206 тис. грн), тоді як зареєстрований і додатковий капітал залишилися незмінними.

Хоча загальна частка зобов'язань знизилася, внутрішня структура

позикового капіталу зазнала суттєвих змін. А саме, зобов’язання зросли в абсолютній сумі на 59800 тис. грн (17,0 %) майже повністю за рахунок поточних зобов’язань (411701 тис. грн у 2024 р.). Найбільш значне збільшення (як в абсолютній сумі, так і в частці) показала поточна кредиторська заборгованість, яка зросла на 88381 тис. грн (68,8 %), а її частка у структурі пасивів зросла з 18,0 до 24,8 % (6,8 в. п.). Сума короткострокових кредитів банків дещо зменшилася (на 972 тис. грн, 2,6 %), а їхня частка знизилася з 5,2 до 4,2 %. Інші поточні зобов’язання також істотно скоротилися (на 27793 тис. грн, або 14,9 %), а їхня частка впала з 26,2 до 18,2 % (8,0 в. п.).

Отже, результати аналізу структури та динаміки пасивів ТОВ «XXXX» свідчать про розширення фінансово-господарської діяльності підприємства та нарощування його активів; високий та зростаючий рівень фінансової стійкості підприємства (фінансує більше половини своїх активів за рахунок власних джерел); високу прибутковість діяльності підприємства та його здатність до самофінансування і нарощування власного фінансового потенціалу; зменшення залежності від банківського кредитування (заміщує його фінансуванням через збільшення комерційного кредиту (кредиторської заборгованості)).

Одним із етапів аналізу фінансового стану є аналіз платоспроможності – здатності підприємства вчасно та в повному обсязі погашати свої короткострокові зобов’язання за рахунок своїх ліквідних активів. Оцінку рівня платоспроможності на миттєвому, проміжному та поточному рівнях проводять за допомогою розрахунку коефіцієнтів платоспроможності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники оцінювання платоспроможності ТОВ «XXXX» за даними на кінець 2022-2024 рр.

Показник	Норма- тивне значення	Роки			Відхилення (+,-) 2024 р. від 2022 р.
		2022	2023	2024	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥ 0,2	0,003	0,008	0,006	+0,003
Коефіцієнт швидкої ліквідності	≥ 0,7	0,644	0,562	0,638	-0,006
Коефіцієнт загальної ліквідності	≥ 1,0	1,240	1,243	1,220	-0,020

Результати досліджень (табл. 2.1) свідчать, що упродовж періоду дослідження значення коефіцієнта абсолютної ліквідності (найбільш жорсткого показника платоспроможності, який відображає здатність підприємства негайно погасити поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів) знаходилися на дуже низькому рівні (0,003–0,008) порівняно з нормативним значенням ($\geq 0,2$).

Фактичні значення коефіцієнта швидкої ліквідності (відображає здатність покрити поточні зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів, за виключенням запасів) коливалися в межах 0,562–0,644, що є нижчим за мінімально встановлений норматив ($\geq 0,7$).

Отже, ТОВ «XXXX» не має достатньої кількості грошових коштів для миттєвого покриття навіть мінімальної частини своїх поточних боргів, що свідчить про слабку миттєву платоспроможність і необхідність постійно контролювати графіки платежів. Підприємство не може повністю погасити свої короткострокові зобов'язання за рахунок грошових коштів і очікуваних надходжень від дебіторської заборгованості, це означає, що для розрахунків за боргами необхідно буде терміново реалізовувати частину запасів або залучати додаткове фінансування.

Загалом, ТОВ «XXXX» є платоспроможним у короткостроковій перспективі, його поточні активи є достатніми для покриття поточних зобов'язань, хоча запас міцності (співвідношення 1,2:1) є помірним і потребує уваги. Підприємству необхідно вжити заходів для збільшення швидкості обороту дебіторської заборгованості та оптимізувати структуру запасів, щоб підвищити коефіцієнт швидкої ліквідності до нормативного рівня.

Аналіз фінансової стійкості (на основі розрахунку відносних показників) оцінює структуру капіталу підприємства та його здатність зберігати платоспроможність у довгостроковій перспективі, мінімізуючи ризик банкрутства. Ключовим моментом є баланс між власним та позиковим капіталом.

У додатку Ж.3 проведено аналіз фінансової стійкості ТОВ «XXXX» через

розрахунок відносних показників за даними на кінець 2022-2024 рр. Аналіз відносних показників фінансової стійкості ТОВ «XXXX» (додатку Ж.3) свідчить про задовільний, але неоднорідний фінансовий стан підприємства, при цьому основні показники структури капіталу є стійкими, тоді як маневреність капіталу має резерви для покращення. Показники, що характеризують співвідношення власного та позикового капіталу, є оптимальними та демонструють позитивну динаміку у довгостроковій перспективі. Зокрема, значення коефіцієнта фінансової автономії перевищують нормативне значення ($\geq 0,5$), що свідчить про фінансову незалежність підприємства, оскільки понад половини активів фінансується власними коштами. Підприємство має низький фінансовий ризик, про що свідчать значення показників концентрації позикового капіталу та фінансового ризику.

Показники стану оборотних активів (маневреності капіталу) свідчать про те, що значна частина власного капіталу є нерухомою. Значення коефіцієнта маневреності власного капіталу вищі за мінімально рекомендований рівень, але його значення є недостатньо високими (0,196 у 2024 р.) і спостерігається негативна динаміка (зниження на 0,038), а це означає, що переважна частина власного капіталу інвестована у необоротні активи. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами знаходиться нижче рекомендованого нормативу ($\geq 0,5$) упродовж усього періоду (0,460 у 2024 р.). Отже, підприємство не покриває запаси повністю за рахунок власних оборотних коштів, а використовує для цього частину короткострокових зобов'язань. Це є ризиковим чинником для фінансової стійкості, оскільки для формування запасів використовуються короткострокові позикові джерела.

Серед показників стану основного капіталу коефіцієнт майна виробничого призначення має тенденцію до зростання (на 0,065 за період), досягнувши 0,650 у 2024 р., що є позитивним для розвитку так як свідчить про нарощування виробничого потенціалу. Коефіцієнт нагромадження амортизації зріс з 0,406 до 0,560 (на 0,154), що вказує на значний ступінь зносу основних

засобів, який перевищує 50 %. Така тенденція вимагає уваги та планування інвестицій щодо оновлення фондів.

Отже, ТОВ «XXXX» має задовільну фінансову стійкість завдяки високому рівню фінансової автономії та низькій залежності від позикового капіталу.

Аналіз доходів, витрат та фінансових результатів (аналіз за даними форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)») є центральним елементом оцінки ефективності операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Його основна мета – визначити, за рахунок яких каналів підприємство одержує прибуток (або збиток), наскільки ефективно управляє своїми ресурсами та якими є перспективи зростання прибутковості. Аналіз показників доходів, витрат та фінансових результатів ТОВ «XXXX» представлено у додатку Ж.4.

Аналіз за даними форми № 2 ТОВ «XXXX» свідчить про значну нестабільність фінансових показників та суттєве зниження рентабельності у 2024 р. порівняно з 2022 та особливо 2023 р. Зокрема, чистий дохід від реалізації зріс лише на 4,3 % (з 258399 тис. грн до 269382 тис. грн, рис. 2.2).

Підприємство демонструє слабе зростання обсягів реалізації за трирічний період, а у 2024 р. відбулося різке падіння виручки порівняно з 2023 р. Операційні витрати зросли швидше, ніж чистий дохід (на 12,0 % за 2022–2024 рр.), зокрема собівартість – на 11,4 % (з 214800 до 239359 тис. грн), адміністративні витрати – на 21,2 %, а витрати на збут – на 88,0 % (майже вдвічі, з 6943 до 13052 тис. грн), а їхня частка в операційних витратах підвищилася з 3,0 до 5,0 %. Невідповідність темпів зростання витрат (особливо на збут) та доходу призводить до зниження економічності діяльності.

Ключова проблема у 2024 р. – різке зниження маржинальності та фінансового результату. Зокрема, у 2024 р. валовий прибуток склав 30023 тис. грн, що становить лише 68,9 % від рівня 2022 р. (43599 тис. грн). Рентабельність відносно собівартості у 2024 р. знизилася до 12,5 % (проти

20,3 % у 2022 р. і пікового значення 41,8 % у 2023 р.).

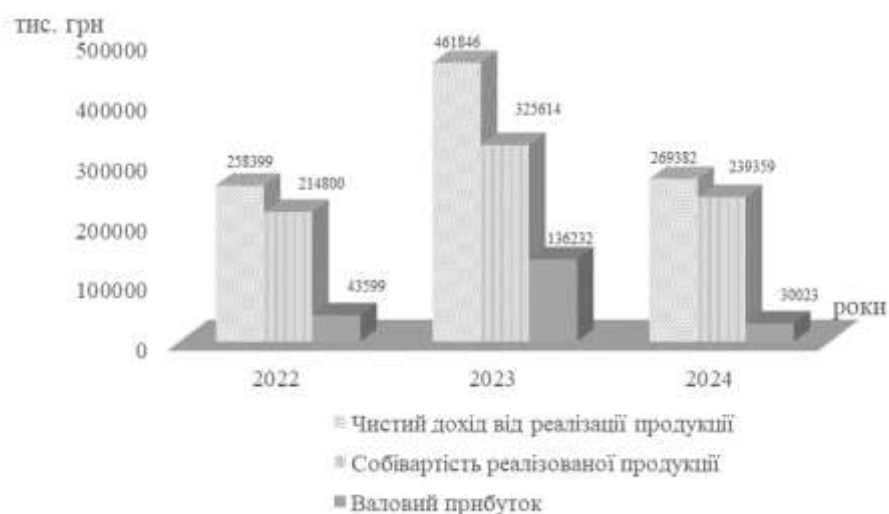

Рис. 2.2. Показники чистого доходу від реалізації продукції, собівартості реалізованої продукції та валового прибутку ТОВ «XXXX» за 2022-2024 рр.

Таке зниження може бути викликане або різким зростанням собівартості (цін на сировину) порівняно з цінами реалізації, або зміною асортименту на менш маржинальний. Операційний прибуток знизився на 33,1 % порівняно з 2022 р. (з 25832 тис. грн до 17277 тис. грн).

Головною причиною критичного зменшення чистого прибутку є значне зростання фінансових та інвестиційних витрат (у 2,2 рази, з 7189 тис. грн у 2022 р. до 16011 тис. грн у 2024 р.). Це може бути пов'язано з різким зростанням відсотків за кредитами; зростанням негативних курсових різниць. Внаслідок різкого зростання фінансових та інвестиційних витрат, прибуток до оподаткування та чистий прибуток зменшилися з 18928 тис. грн у 2022 р. до 1333 тис. грн у 2024 р. (падіння до 7,0 % від рівня 2022 р.). У 2024 р. рентабельність продажів (частка чистого прибутку у чистому доході) склала лише 0,5 % (порівняно з 7,3 % у 2022 р. та 21,4 % у 2023 р.).

Таким чином, за результатами проведеного фінансово-економічного

стану ТОВ «XXXX» за 2022–2024 рр. спостерігається протилежна характеристика основних показників: з одного боку, це підприємство з високою фінансовою стійкістю, але з іншого – з критичним падінням прибутковості та неоптимальною ліквідністю. Підприємство є фінансово незалежним, про що свідчить коефіцієнт автономії, який знаходиться вище нормативу і підтверджує, що більше половини його активів фінансується власним капіталом. Однак, незважаючи на структурну стійкість, прибутковість у 2024 р. різко знизилася: чистий прибуток впав до мінімального рівня, а рентабельність продажів склала лише 0,5 %.

Головною причиною такого падіння є неконтрольоване зростання витрат, зокрема, фінансові та інвестиційні витрати зросли у 2,2 рази, майже повністю поглинувши прибуток від операційної діяльності, а витрати на збут – на 88,0 % без пропорційного збільшення доходу. Крім того, ліквідність підприємства є неоптимальною: при загальній платоспроможності (коефіцієнт загальної ліквідності вище нормативу), його коефіцієнти швидкої та абсолютної ліквідності є критично низькими, що вказує на гостру нестачу грошових коштів для швидких розрахунків. Як наслідок, значна частина власного капіталу є нерухомою (низька маневреність), а підприємство використовує короткострокові позикові кошти для фінансування частини своїх запасів.

Для усунення цих недоліків і відновлення ефективності необхідні такі невідкладні заходи:

- 1) посилення контролю за витратами, особливо за фінансовими та збутовими, шляхом термінового перегляду умов кредитування та аудиту ефективності маркетингових витрат;

- 2) оптимізація оборотного капіталу через прискорення інкасації дебіторської заборгованості для збільшення грошових коштів і підвищення коефіцієнта швидкої ліквідності;

- 3) розробка інвестиційного плану з модернізації основних засобів, враховуючи високий ступінь їхнього зносу.

2.2. Облік розрахунків за єдиним соціальним внеском

Документальне оформлення розрахунків за ЄСВ відбувається на підставі первинних документів щодо нарахування виплат працівникам, а також спеціалізованої звітності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Первинні облікові документи з обліку ЄСВ

№	Назва документа	Призначення	Облікова функція
1	Табель обліку робочого часу (Типова форма № П-5)	Фіксує фактично відпрацьований час кожним працівником.	Підстава для нарахування основної заробітної плати та, відповідно, бази для нарахування ЄСВ.
2	Накази (про прийняття, звільнення, відпустки, преміювання)	Визначають юридичні підстави та розмір для нарахування різних видів виплат (оклади, премії, відпускні, вихідна допомога).	Формують повний фонд оплати праці, який є базою для нарахування ЄСВ.
3	Розрахунково-платіжна відомість (або Відомість нарахування зарплати)	Основний реєстр, у якому здійснюється розрахунок: 1) Суми нарахованої зарплати; 2) Утримань (ПДФО, ВЗ); 3) Нарахування ЄСВ на фонд оплати праці.	Відображає кінцеву суму зобов'язань підприємства перед бюджетом по ЄСВ (Кредит рахунку 651).
4	Листок непрацездатності (Лікарняний)	Фіксує період тимчасової непрацездатності та є підставою для нарахування лікарняних.	Виплати за лікарняним також є базою для нарахування ЄСВ (22%).
5	Платіжне доручення	Документ, що підтверджує факт перерахування коштів з поточного рахунку підприємства.	Підтверджує виконання зобов'язань зі сплати ЄСВ (Дебет рахунку 651).

Для обліку розрахунків за ЄСВ використовується Рахунок 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування». По кредиту відображається нарахована сума ЄСВ. По дебету – його сплата.

Організація розрахунків за ЄСВ на підприємстві є циклічним процесом, який має чітко визначену послідовність дій і жорстко регламентовані терміни.

Порядок організації розрахунків з ЄСВ складається з п'яти ключових етапів, які необхідно виконувати щомісячно (рис. 2.3).

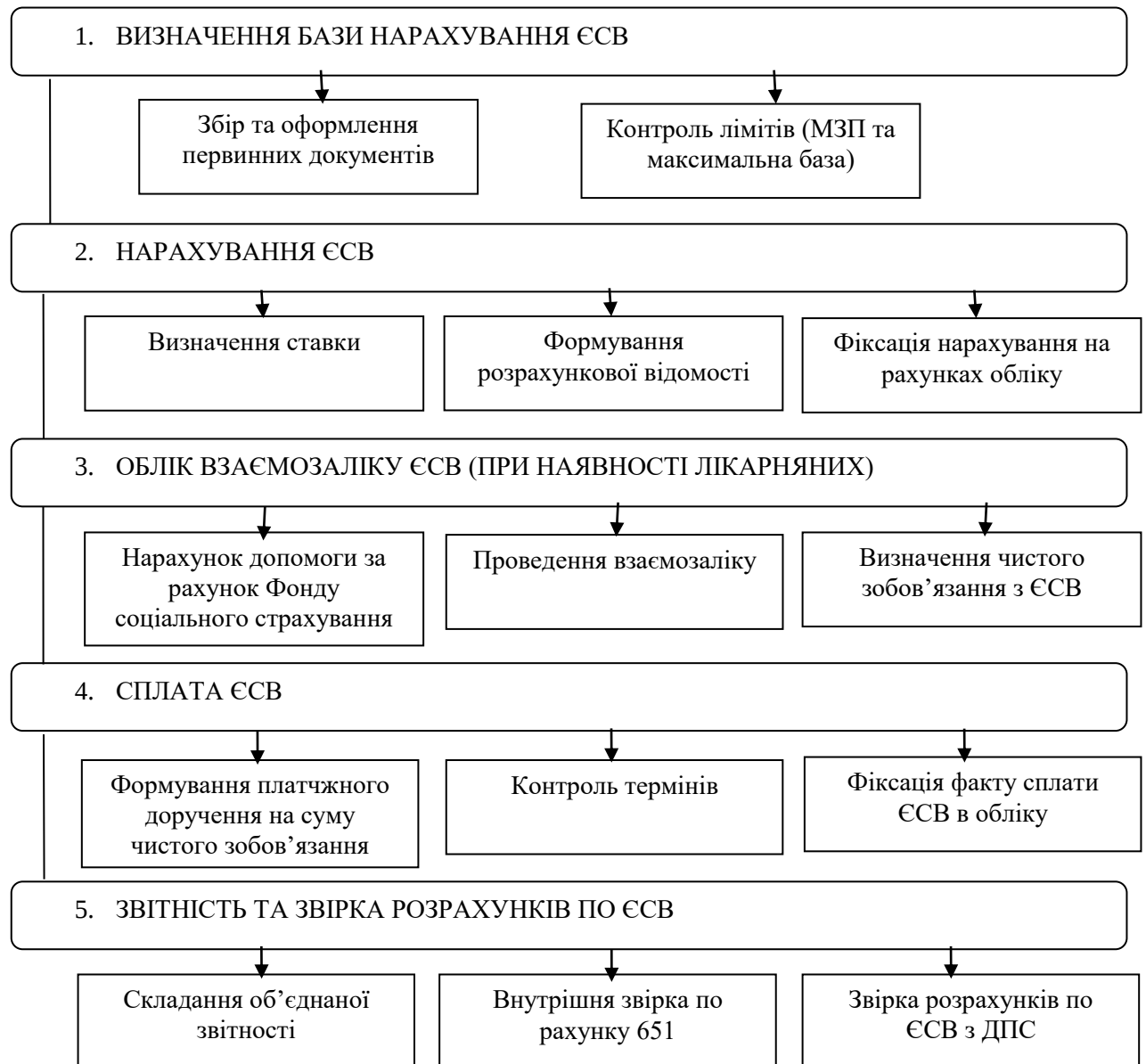

Рис. 2.3. Етапи організації розрахунків з ЄСВ

На етапі визначення бази ЄСВ ключова роль належить збору даних з Табелів обліку робочого часу та наказів. До фонду оплати праці за місяць включаються:

- основна та додаткова заробітна плата.
- заохочувальні та компенсаційні виплати.
- винагороди за цивільно-правовими договорами (ЦПД) (крім випадків, коли роботи виконані ФОП).
- суми оплати перших п'яти днів непрацездатності (за рахунок

роботодавця) та допомоги по тимчасовій непрацездатності (за рахунок Фонду).

При цьому також здійснюється коригування бази нарахування ЄСВ відповідно до встановлених законодавством мінімальних та максимальних меж. Перш за все здійснюється контроль працівників, які працюють за основним місцем роботи на умовах повного та неповного робочого часу (рис. 2.4).

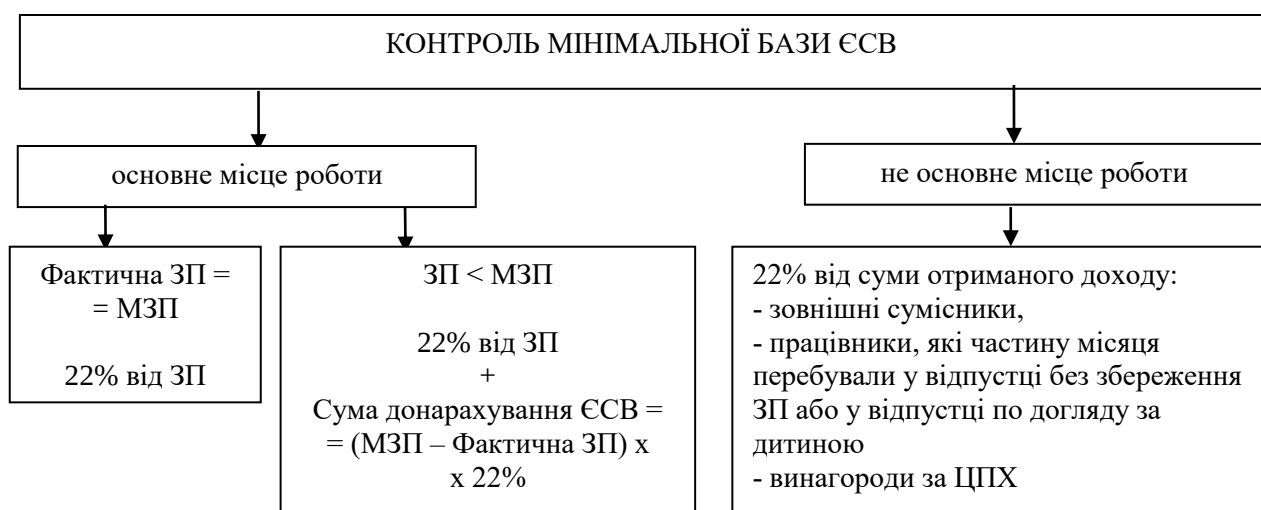

Рис. 2.4. Контроль мінімальної бази нарахування ЄСВ

Після коригування бази застосовуються ставки ЄСВ, визначені законодавством та проводиться розрахунок суми ЄСВ. Розрахована сума ЄСВ фіксується у Розрахунково-платіжній відомості окремим стовпцем. Наррахування ЄСВ відображається в бухгалтерському обліку як витрати підприємства та одночасне збільшення його зобов'язань перед бюджетом.

Взаємозалік ЄСВ проводиться у випадках, якщо протягом місяця були нараховані виплати за рахунок Фонду (лікарняні, декретні). Їх сума зараховується у зменшення загального зобов'язання по ЄСВ. Дані про нарахований ЄСВ по кожній особі (з урахуванням бази, ставки та суми) готуються для внесення до відповідної звітності.

Розглянемо кореспонденцію рахунків по розрахункам із ЄСВ (табл. 2.4).

Аналітичний облік забезпечує деталізацію інформації, зібраної на синтетичному рахунку 651. Це необхідно для складання детальної звітності та внутрішнього контролю.

Таблиця 2.4

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків із ЄСВ

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Ситуація
1	Нараховано ЄСВ на фонд оплати праці працівників - основного виробництва - загальновиробничого відділу - адмін персоналу - працівників відділу збуту - інших працівників	23 91 92 93 94	651	Основна операція нарахування зобов'язання зі сплати ЄСВ, що збільшує витрати.
2	Сплачено ЄСВ до бюджету	651	311	Виконання грошового зобов'язання зі сплати ЄСВ.
3	Нараховано ЄСВ на суму лікарняних, які будуть відшкодовані Фондом соціального страхування (у частині, що покривається ФСС)	378	651	Відображення нарахування ЄСВ, який буде покритий не підприємством, а ФСС.
4	Зараховано суму лікарняних, що підлягає відшкодуванню, у зменшення зобов'язань по ЄСВ	651	378	Взаємозалік, якщо законодавство дозволяє покривати виплати ФСС з поточних платежів ЄСВ.

Основні напрямки деталізації:

1. За видами нарахувань ЄСВ:

- на основну зарплату;
- на премії;
- на лікарняні тощо).

Такий поділ частіше потрібний для здійснення внутрішнього аналізу нарахувань.

2. За ставками ЄСВ: 22% та 8,41%.

3. За підрозділами (центрами витрат):

- основне виробництво;
- відділ загальновиробничий;
- адміністрація;
- відділ збуту.

Такий поділ дозволяє коректно відображати витрати на відповідних рахунках 23, 91, 92, 93.

Для обліку ЄСВ можна створити два основні види аналітичних регістрів:

1. Регістр за напрямками витрат (для кореспонденції з рахунками 23, 91, 92, 93).

2. Регістр руху коштів (для контролю розрахунків з бюджетом).

Аналітичний регістр нарахування ЄСВ за центрами витрат дозволяє точно розподілити витрати на ЄСВ за функціональними підрозділами підприємства, що є критично важливим для формування собівартості та фінансових результатів (відповідність Д-т рахунків 23, 91, 92, 93) (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Аналітичний регістр нарахування ЄСВ за центрами витрат

Період	Документ-підстава	Напрямок витрат / Підрозділ (Д-т рахунку)	База нарахування, грн	Ставка ЄСВ, %	Нараховано ЄСВ (К-т 651), грн
01.2025	В-сть №1/01	Виробництво (Д-т 23)	150000	22	33000
01.2025	В-сть №1/01	Адміністрація (Д-т 92)	50000	22	11000
01.2025	В-сть №1/01	Збут (Д-т 93)	30000	22	6600
01.2025	ВСЬОГО	—	230000	—	50600
02.2025	В-сть №2/02	Виробництво (Д-т 23)	160000	22	35200
...	...	...	...	...	...
РАЗОМ	—	—	—	—	95800

Сума «Нараховано ЄСВ» (50 600 грн за січень) має відповідати загальному кредитовому обороту рахунку 651 за цей місяць та сумі, відображеній у Додатку Д1 Об'єднаної звітності.

Аналітичний Регістр розрахунків з бюджетом (Картка рахунку 651).

Цей регістр є, по суті, деталізованою карткою синтетичного рахунку 651. Головне його призначення полягає у фіксації кожної операції, яка впливає на стан розрахунків з бюджетом в частині нарахування та сплати ЄСВ. Крім того, цей документ дозволяє щоденно або щомісячно відстежувати поточне сальдо розрахунків, чітко розділяючи кредитове сальдо (заборгованість підприємства) від дебетового сальдо (переплата чи право вимоги). Так як даний регістр є внутрішнім, то він може бути основою для звірки з даними податкової служби (ІКП – інтегрована картка платника), допомагаючи виявити та усунути

розбіжності (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналітичний регістр розрахунків з бюджетом по розрахункам із ЄСВ

Дата	Зміст операції	Документ-підстава	Дебет (сплата), грн	Кредит (нарахування), грн	Сальдо (кредитове), грн
01.01.2025	Вхідне сальдо	—	—	—	0
31.01.2025	Нараховано ЄСВ на ЗП за січень	В-сть №1/01	—	50600	50600
07.02.2025	Сплачено ЄСВ за січень	Пл. дор. №50	50600	—	0
15.02.2025	Нараховано ЄСВ на лікарняні	Бух. довідка	—	1500	1500
20.02.2025	Сплачено ЄСВ з лікарняних	Пл. дор. №75	1500	—	0
28.02.2025	Нараховано ЄСВ на ЗП за лютий	В-сть №2/02	—	48000	48000
28.02.2025	Кінцеве сальдо	—	—	—	48000

Кінцеве сальдо (48 000 грн) відображає поточну заборгованість підприємства перед бюджетом на кінець періоду і повинно відображатися в Балансі (Форма 1) у складі поточних зобов'язань.

З огляду на те, що досліджуване підприємство має працівників з інвалідністю, доцільно використання аналітичного регістру обліку ЄСВ за ставками. Розділення нарахувань за ставками є необхідною умовою для коректного складання податкової звітності та внутрішнього контролю за дотриманням законності використання пільг (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Аналітичний регістр обліку розрахунків із ЄСВ за ставками

Період	Категорія працівників	Ставка ЄСВ, %	База нарахування, грн	Нараховано ЄСВ, грн	Д-т рахунку
Січень	Звичайні працівники	22	200000	44000	23, 92, 93
Січень	Працівники інвалідністю ³	8,41	30000	2523	23, 92, 93
Січень	ВСЬОГО	—	230000	46523	—

Запропоновані аналітичні регістри обліку розрахунків із ЄСВ дозволяють: контролювати своєчасність сплати та відповідність нарахованих сум законодавству; спрощують формування звітності, оскільки дані вже розподілені за місяцями, базами та ставками; забезпечують точний розподіл витрат на ЄСВ у фінансовому обліку за центрами відповідальності (23, 92, 93).

Однак, згідно з обліковою політикою підприємства та для спрощення деталізації (особливо після об'єднання соціальних внесків у ЄСВ), підприємство має право самостійно ввести додаткові субрахунки третього або четвертого порядку до рахунку 651.

Ось які субрахунки (третього порядку) можна застосувати до рахунку 651 для забезпечення прозорого аналітичного обліку ЄСВ та взаєморозрахунків з державними фондами, а саме:

- 6511 «Розрахунки за ЄСВ (основний)» для обліку ЄСВ за ставкою 22 %;
- 6512 «Розрахунки за ЄСВ (пільговий)» для обліку ЄСВ за ставкою 8,41 %;
- 6513 «Розрахунки за ЄСВ за лікарняними/декретними»;
- 6514 «Взаємозалік ЄСВ».

Створення додаткових субрахунків допомагає бухгалтеру підприємства:

1. Розділити зобов'язання: чітко відокремити основний борг з ЄСВ від сум, які підлягають взаємозаліку, або нараховані за іншими ставками. Це спрощує зв'язку з контролюючими органами.

2. Контролювати взаємозаліки: субрахунок 6513 (або 6514) дозволяє детально відстежувати суми, які підприємство має право відшкодувати/зарахувати за рахунок соціальних фондів, що раніше обліковувалося на рахунку 378 «Розрахунки з Фондами соціального страхування».

Для прикладу розглянемо порядок використання аналітичних рахунків в табл. 2.8.

З урахуванням приведених проводок у табл. 2.8 розглянемо порядок

формування кінцевого сальдо по рахунку 651, що відображає чистий борг підприємства перед бюджетом:

Таблиця 2.8

**Кореспонденція рахунків з використанням аналітичних рахунків
до субрахунку 651 з обліку ЄСВ**

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Сума, грн
1	Нараховано ЄСВ на зарплату робітників основного виробництва (віднесення на собівартість)	23	6511	22000
2	Нараховано ЄСВ на зарплату адміністративного персоналу (віднесення до адміністративних витрат)	92	6511	5500
3	Нараховано ЄСВ (8,41%) на зарплату працівника з інвалідністю (віднесено до адміністративних витрат)	92	6512	1682
4	Нараховано допомогу по вагітності та пологах за рахунок Фонду (відображення вимоги до Фонду)	378	6513	15000
5	Взаємозалік (залік) суми допомоги у зменшення основного боргу з ЄСВ	6513	6514	15000
6	Взаємозалік: зменшення основного зобов'язання з ЄСВ (К-т 6511) на суму отриманої допомоги (Д-т 6514)	6514	6511	15000
7	Сплата чистого зобов'язання з ЄСВ до бюджету	6511	311	14682

Проведемо розрахунок:

$$22000 + 5500 + 1682 - 15000 = 14682 \text{ грн}$$

Детально можна розглянути порядок формування кінцевого сальдо по розрахунку ЄСВ в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Розрахунок кінцевого сальдо по ЄСВ до перерахування в бюджет

Субрахунок	Кредитовий оборот (нараховано)	Дебетовий оборот (сплачено/зараховано)
6511 (Основний ЄСВ)	22 000,00 грн (+5 500,00 грн)	15 000,00 грн (взаємозалік)
6512 (Пільговий ЄСВ)	1 682,00 грн	—
6513 (Лікарняні/Декретні)	15 000,00 грн	15 000,00 грн (взаємозалік на 6514)
6514 (Взаємозалік)	15000,00 грн	15000,00 грн
Разом Нараховано ЄСВ	29682,00 грн (22000 + 5500 + 1682)	
Разом до сплати (Чистий борг):	29682,00 грн (Загальне нарахування) – 15000,00 грн (Взаємозалік) = 14682,00 грн	

Таким чином, використання субрахунків забезпечує повний контроль за розрахунками та спрощує підготовку фінансової звітності.

Оскільки облік розрахунків із ЄСВ дотичний розрахунків з бюджетом, виникає питання штрафних санкцій у разі порушення законодавства щодо сплати даного податку.

Згідно законодавства термін сплати ЄСВ – до 20-го числа місяця, наступного за звітним. За несвоєчасну сплату або несплату ЄСВ Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» встановлено такі штрафні санкції (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Штрафні санкції за несплату або несвоєчасну сплату ЄСВ

Вид санкції	Розмір	Підстава
Штраф за недоїмку	20% від суми своєчасно не сплаченого (або несплаченого) ЄСВ	п. 2 ч. 11 ст. 25 Закону про ЄСВ
Пеня	0,1% суми недоплати за кожний день прострочення платежу	ч. 10 ст. 25 Закону про ЄСВ

Пеня нараховується з першого календарного дня, що настає за днем закінчення строку внесення платежу, до дня його фактичної сплати.

Також існують штрафи за порушення при поданні звітності. В даному випадку застосовуються норми ПКУ (додаток 3).

Згідно Закону «Про ЄСВ» передбачено також штрафні санкції за помилки в обліку (донарахування). При самостійному виявленні помилки (несвоєчасне нарахування) чи при виявленні податковими органами. Це стосується, наприклад, помилок у базі нарахування, необґрунтованого застосування пільг або ненарахування до мінімальної заробітної плати.

Штраф за донарахування ЄСВ становитиме 10 % донарахованої суми за кожний повний або неповний звітний період, за який донараховано суму, але не більше 50 % суми донарахованого ЄСВ (п. 3 ч. 11 ст. 25).

Кодекс законів про адміністративні правопорушення визначає адміністративні штрафи, які накладається на посадових осіб підприємства і

стосуються порушень у веденні документації та обліку (додаток 3).

Розглянемо порядок нарахування та сплати штрафів та пені на рахунках бухгалтерського обліку (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Кореспонденція рахунків по нарахування штрафів за порушення
законодавства в частині ведення розрахунків за ЄСВ**

№	Господарська операція	Дт	Кт	Сума, грн
1.	Нараховано штраф за несвоєчасну сплату ЄСВ (20% від недоїмки)	948	651	1500,00
2.	Нарахована пеня за прострочення сплати ЄСВ (за кожен день)	948	651	600,00
3.	Нараховано штраф за помилки у звітності (некоректне подання Д1)	948	641	1020,00
4.	Сплачено до бюджету штраф за недоїмку	651	311	1500,00
5.	Сплачено до бюджету пеню за ЄСВ	651	311	600,00
6.	Сплачено штраф за помилки у звітності (за ПКУ)	641	311	1020,00
7.	Нараховано зобов'язання посадової особи (директора/бухгалтера) щодо відшкодування штрафу (на підставі постанови).	375	642	255,00
8.	Сплачено адміністративний штраф до бюджету за рахунок підприємства	642	311	255,00
9.	Отримано відшкодування штрафу від винної особи у касу підприємства	301	375	255,00
10.	Утримано суму штрафу із нарахованої заробітної плати посадової особи	661	375	255,00
11.	Списано суму визнаних штрафів та пені на фінансовий результат	791	948	3120,00

Таким чином, облік штрафних санкцій та пені, нарахованих за порушення законодавства про ЄСВ, є критично важливим для забезпечення достовірності фінансової звітності та правильного визначення фінансового результату підприємства.

2.3. Відображення інформації щодо розрахунків за єдиним соціальним внеском у звітності підприємства

Головним документом, який детально відображає нарахування та розрахунки з ЄСВ, є Об'єднана звітність (так званий «Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску»).

Основна частина Розрахунку (Зведені дані) надає інформацію про загальні показники нарахованого ЄСВ за період.

Додаток 1 (Д1) «Відомості про нарахування заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) застрахованим особам» є ключовим для відображення нарахування ЄСВ та страхового стажу працівників із зазначенням їх РНОКПП.

Інформація у Додатку 1 (Д1) подається по кожній застрахованій особі (працівнику) за місяць:

- Сума нарахованої заробітної плати / доходу.
- Сума різниці між фактичною зарплатою та мінімальною (додаткова база).
- Код категорії застрахованої особи.
- Сума нарахованого ЄСВ (графа 19) — розраховується як добуток бази нарахування (графи 16, 17, 18) та ставки ЄСВ.
- Періоди трудових відносин.

Лікарняні та допомога по вагітності та пологах (декретні) відображаються в окремих рядках Д1 з використанням спеціальних кодів категорій застрахованих осіб.

Цей звіт дозволяє контролюючим органам перевірити правильність нарахування ЄСВ на індивідуальному рівні.

Не зважаючи на те, що у Додатку 4ДФ «Відомості про суми нарахованого доходу, утриманого та сплаченого податку на доходи фізичних осіб та

військового збору» ЄСВ прямо не відображається. Але цей додаток є інформаційним підтвердженням нарахувань по кожному працівнику, відображених у Д1. Тобто, сума нарахованої заробітної плати, зазначена в 4ДФ, має відповідати загальній сумі нарахувань у (Д1).

При заповненні Додатку (Д1) Податкового розрахунку важливо враховувати фактичну базу нарахування ЄСВ і у випадку, якщо вона менша за мінімальну заробітну плату, необхідно окремим рядком показати суму донарахування з відповідним кодом 13.

Перелік додатків та їхнє призначення представлені в додатку І.

У фінансовій звітності відображається не деталізація нарахувань, а фінансовий вплив ЄСВ на активи, зобов'язання та витрати підприємства.

Баланс (Звіт про фінансовий стан) відображає стан розрахунків на певну дату (кінець звітного періоду). Сальдо за рахунком 651 «Розрахунки за соціальним страхуванням» може бути як кредитовим, так і дебетовим і тому може відображатися або в пасиві, або в активі Балансу (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Відображення розрахунків з ЄСВ у Балансі

Сальдо за рахунком 651	Розділ Балансу	Рядок (орієнтовно)	Пояснення
Кредитове	Зобов'язання (Пасив)	Рядок 1620 (Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом) або Рядок 1690 (Інші поточні зобов'язання)	Несплачена на звітну дату сума ЄСВ, яка є поточним боргом підприємства.
Дебетове	Активи (Актив)	Рядок 1135 (Інша поточна дебіторська заборгованість)	Переплата ЄСВ до бюджету, яка є дебіторською заборгованістю (або повернення від ФСС, відображене на рахунку 378).

Розрахунки з ЄСВ відображаються у складі поточних зобов'язань, оскільки цей платіж має бути сплачений протягом операційного циклу підприємства або протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Хоча ЄСВ є зобов'язанням, у певних виняткових ситуаціях може виникнути переплата або дебіторська

заборгованість фондів перед підприємством. Це трапляється, якщо підприємство сплатило ЄСВ більше, ніж було нараховано (переплата) або якщо сума відшкодування соціальних виплат (лікарняні/декретні) перевищує нарахування ЄСВ за цей період.

Нарахований ЄСВ є частиною витрат підприємства, оскільки він прямо залежить від фонду оплати праці. Відповідно до НП(С)БО 16 «Витрати», ці витрати класифікуються за економічною суттю (елементом) як «Відрахування на соціальні заходи».

У складі витрат за напрямками (якщо використовується тільки 9-й клас рахунків) ЄСВ не виділяється окремим рядком, а включається до складу відповідних функціональних витрат (залежно від того, де працюють працівники):

- собівартість реалізованої продукції (Рядок 2050): ЄСВ, нарахований на зарплату виробничого персоналу (Дт 23).
- адміністративні витрати (Рядок 2130): ЄСВ, нарахований на зарплату адміністрації (Дт 92).
- витрати на збут (Рядок 2180): ЄСВ, нарахований на зарплату працівників відділу збуту (Дт 93).

Таким чином, уся сума ЄСВ, нарахована за звітний період, впливає на формування фінансового результату (прибутку/збитку) підприємства.

В загальному можна зробити висновок, що ЄСВ є однією з небагатьох статей, яка одночасно впливає на всі ключові форми звітності: збільшує витрати у Звіті про фінансові результати, формує зобов'язання у Балансі та деталізується у первинній податковій звітності. Правильність його відображення є критичною для достовірності фінансової звітності та коректності нарахування соціальних прав (страхового стажу) працівників підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЄДИНИМ СОЦІАЛЬНИМ ВНЕСКОМ

3.1. Аналіз структури і динаміки кредиторської заборгованості

Кредиторська заборгованість є одним із важливих джерел залучення активів в обіг підприємства. Вона виникає внаслідок розбіжностей у часі між отриманням майна, робіт чи послуг і фактичним здійсненням розрахунків, що фактично являє собою різновид комерційного кредиту.

Кредиторська заборгованість є залученням активів у господарську діяльність, часто за рахунок тимчасово безоплатного використання майна або коштів інших суб'єктів. Кредитори – це фізичні та юридичні особи, перед якими підприємство має зобов'язання. Таким чином, кредиторська заборгованість виступає як залучені на певний період оборотні кошти.

Якісний склад і розмір кредиторської заборгованості впливають на стабільність фінансового стану підприємства. Оптимальна величина може його покращити, тоді як надмірна – погіршити. Аналіз кредиторської заборгованості необхідний для оцінки платіжної дисципліни і повинен включати вивчення її складу, термінів виникнення, наявності простроченої заборгованості (перед постачальниками, персоналом, бюджетом) та суми сплачених фінансових санкцій.

Аналіз кредиторської заборгованості – важливий елемент оцінки платіжної дисципліни та фінансового стану підприємства – здійснюється у кілька ключових етапів [3]:

1. Оцінювання величини, структури та динаміки: проводиться горизонтальний і вертикальний аналіз поточної кредиторської заборгованості за її видами, що дозволяє виявити абсолютні та відносні зміни у джерелах короткострокового фінансування.

2. Дослідження строків утворення: вивчається структура поточної заборгованості за термінами виникнення, щоб з'ясувати реальний стан платіжної дисципліни підприємства.

3. Комплексне оцінювання: розраховується система відносних показників для всебічної оцінки поточної кредиторської заборгованості.

4. Порівняльний аналіз: здійснюється порівняння поточної дебіторської та кредиторської заборгованості, що має вирішальне значення для оцінки ліквідності (наскільки отримані борги можуть бути покриті боргами, які мають повернути).

На основі даних Балансу (Звіту про фінансовий стан) (форма № 1) визначається частка кожного виду заборгованості, встановлюються причини структурних змін і розробляються заходи для регулювання тих її складових, які негативно впливають на діяльність.

Неплатежі підприємства є серйозним сигналом про фінансові труднощі. Основні причини виникнення неплатежів включають:

- наявність невинуватеної дебіторської заборгованості (кошти «заморожені» у боргах покупців);
- відволікання коштів для утворення надмірних або змінних матеріальних запасів;
- низький рівень рентабельності господарської діяльності, що призводить до дефіциту грошових надходжень.

Кредиторську заборгованість класифікують на:

- припустима (нормальна): виникає внаслідок звичайного виконання договірних умов (наприклад, стандартна відстрочка платежу);
- неприпустима (невиправдана): утворюється через порушення платіжної дисципліни або договірних умов. До неї належить прострочена заборгованість і заборгованість за невідфактурованими поставками.

Для контролю невинуватеної заборгованості необхідно детально відстежувати її динаміку та структуру за термінами прострочення (наприклад,

від 1 до 30 днів, від 31 до 90 днів, понад півроку), використовуючи дані обліку розрахунків із постачальниками.

Проведемо аналіз структури і динаміки поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» за 2022-2024 рр. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Склад і динаміка поточної кредиторської заборгованості

ТОВ «XXXX» за даними на кінець 2022-2024 рр.

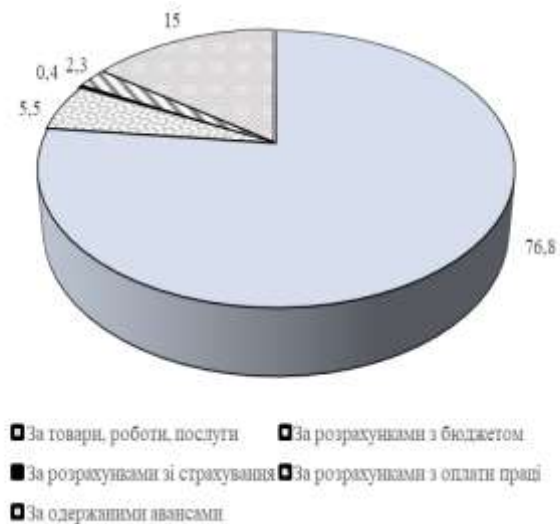
Вид поточної кредиторської заборгованості	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Зміни (+,-) 2024 р. до 2022 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
Поточна кредиторська заборгованість за:									
товари, роботи, послуги	98653	76,8	102293	86,8	165506	76,3	+66853	-0,5	+67,8
розрахунками з бюджетом	7138	5,5	6142	5,2	8758	4,0	+1620	-1,5	+22,7
розрахунками зі страхування	470	0,4	330	0,3	542	0,3	+72	-0,1	+15,3
розрахунками з оплати праці	2933	2,3	1328	1,1	6036	2,8	+3103	+0,5	у 2,1 р. б.
одержаними авансами	19280	15,0	7788	6,6	36013	16,6	+16733	+1,6	+86,8
Усього	128474	100,0	117881	100,0	216855	100,0	+88381	-	+68,8

Аналіз поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» (табл. 3.1) свідчить про значне збільшення цього джерела фінансування та суттєві зміни у його структурі (рис. 3.1). Загальна сума поточної кредиторської заборгованості збільшилася на 88381 тис. грн (з 128474 тис. грн у 2022 р. до 216855 тис. грн у 2024 р., на 68, 8 %).

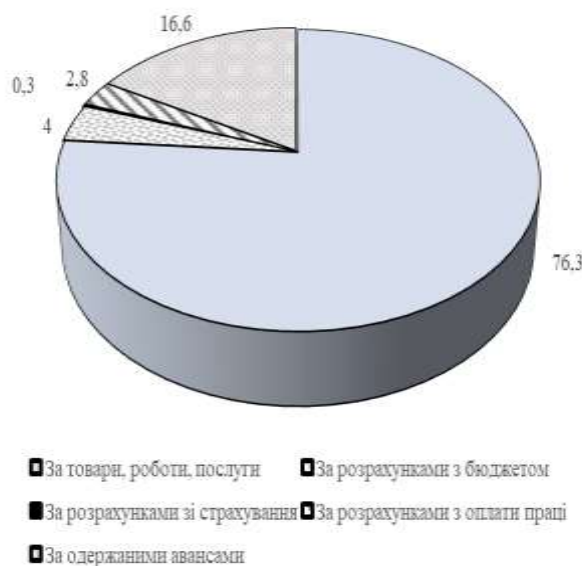
Таке значне зростання є ключовим фактором збільшення загального обсягу позикового капіталу підприємства, а це свідчить про активне використання комерційного кредиту для фінансування операційної діяльності, що, хоча і є «безкоштовним» джерелом, вимагає ретельного контролю платіжної дисципліни.

Зростання загальної суми поточної кредиторської заборгованості

забезпечено переважно двома основними статтями, при цьому структура заборгованості залишилася відносно стабільною за часткою головного компонента.

2022 р.

2024 р.

Рис. 3.1. Структура поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» за 2022 р. та 2024 р., %

Сума заборгованості за товари, роботи, послуги зросла на 66853 тис. грн (67,8 %), а її частка у загальній сумі залишається домінуючою: 76,3 % у 2024 р.

(майже не змінилася порівняно з 76,8 % у 2022 р.). Це підтверджує активне використання комерційного кредиту від постачальників, що є ознакою високого ступеня довіри до підприємства, але може створювати ризик неплатоспроможності, якщо не синхронізоване з надходженням коштів.

Сума одержаних авансів зросла на 16733 тис. грн (86,8 %), а їхня частка – з 15,0 до 16,6 %. Значне збільшення отриманих авансів свідчить про підвищення довіри покупців та їхню готовність фінансувати виробництво, що може позитивно впливати на ліквідність. Сума заборгованості з оплати праці зросла найбільш інтенсивно – більш ніж у 2 рази (3103 тис. грн) до 6036 тис. грн, що є негативним фактором. Показники заборгованості з розрахунками з бюджетом та зі страхування також зросли, але їхня частка у загальній сумі знизилася.

Отже, ТОВ «XXXX» активно використовує комерційний кредит (заборгованість перед постачальниками та одержані аванси) як основне джерело короткострокового фінансування, що сприяло зростанню загальних пасивів підприємства. Однак, різке збільшення заборгованості з оплати праці та загальний високий темп приросту поточної кредиторської заборгованості вимагають посилення контролю за платіжною дисципліною та управлінням робочим капіталом, щоб не допустити перетворення цих зобов'язань на прострочену (невиправдану) заборгованість.

Досить важливим в аналізі дебіторської та кредиторської заборгованості є їх дослідження у взаємному зв'язку. Для проведення порівняльного аналізу складається розрахунковий баланс, в якому порівнюються за видами та в цілому суми поточної дебіторської (розміщення активів) і поточної кредиторської (джерела формування капіталу) заборгованості.

Результатом порівняльного аналізу поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості є визначення одного з видів сальдо [3]:

- дебетового, тобто перевищення загальної суми поточної дебіторської заборгованості над сумою поточної кредиторської заборгованості – свідчить

про те, що частина оборотних активів вилучена з господарської діяльності підприємства та знаходиться в обороті дебіторів;

- кредитового, тобто перевищення загальної суми поточної кредиторської заборгованості над сумою поточної дебіторської заборгованості – характеризує залучення підприємством у господарську діяльність коштів юридичних і фізичних осіб.

Порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» за період 2022-2024 рр. проведемо в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» за даними на кінець 2022-2024 рр., тис. грн

Вид заборгованості	Поточна дебіторська заборгованість	Поточна кредиторська заборгованість	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2022 р.				
За продукцію, товари, роботи, послуги	60858	98653	-	37795
За розрахунками з бюджетом	1408	7138	-	5730
Інша заборгованість	163343	22683	140660	-
Усього	225609	128474	97135	-
2023 р.				
За продукцію, товари, роботи, послуги	62346	102293	-	39947
За розрахунками з бюджетом	864	6142	-	5278
Інша заборгованість	127377	9446	117931	-
Усього	190587	117881	72706	-
2024 р.				
За продукцію, товари, роботи, послуги	95973	165506	-	69533
За розрахунками з бюджетом	2523	8758	-	6235
Інша заборгованість	161742	42591	119151	-
Усього	260238	216855	43383	-

Порівняльний аналіз поточної дебіторської та кредиторської заборгованості (табл. 3.2, рис. 3.2) дає можливість оцінити фінансову рівновагу підприємства та його здатність покривати короткострокові зобов'язання за рахунок очікуваних надходжень.

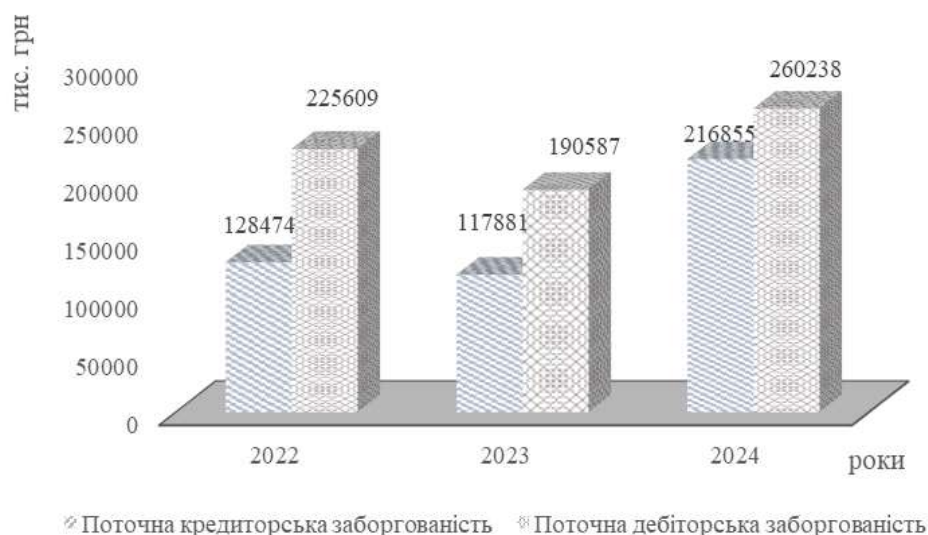

Рис. 3.2. Динаміка поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» за даними станом на кінець 2022-2024 рр.

Упродовж періоду дослідження спостерігається значне переважання поточної дебіторської заборгованості над поточною кредиторською. Це перевищення у 2024 р. склало 43383 тис. грн. Хоча поточна дебіторська заборгованість стабільно перевищує поточну кредиторську заборгованість, абсолютна величина цього перевищення суттєво скоротилася з 97135 тис. грн у 2022 р. до 43383 тис. грн у 2024 р. Позитивним є сам факт перевищення оскільки це вказує на те, що потенційні надходження коштів від боржників є достатніми для покриття власних короткострокових зобов'язань. Однак скорочення абсолютного перевищення свідчить про те, що підприємство стало більш залежним від комерційного кредиту порівняно з фінансуванням власними коштами, отриманими від покупців.

Стаття «Заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги» є критичною для оцінки ліквідності. Упродовж усього періоду кредиторська заборгованість за основною діяльністю переважає дебіторську і в динаміці спостерігається його зростання з 37795 тис. грн у 2022 р. до 69533 тис. грн у 2024 р. Отже, підприємство фінансує частину своїх товарів, робіт чи послуг за

рахунок постачальників (комерційний кредит), але обсяг цього «безкоштовного» залучення коштів значно зростає. Це посилює ризик ліквідності, оскільки для оплати постачальникам доведеться залучати інші активи (наприклад, продавати запаси).

Упродовж 2022-2024 рр. спостерігається стабільне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською, причому цей негативний розрив у 2024 р. становить 6235 тис. грн (проти 5730 тис. грн у 2022 р.). Отже, підприємство є нетто-боржником перед бюджетом, і сума цього боргу зростає, що вимагає контролю податкових зобов'язань.

Таким чином, фінансова рівновага ТОВ «XXXX» загалом є позитивною (ПДЗ > ПКЗ), але вона погіршується через значний приріст кредиторської заборгованості за товари та послуги. Необхідно вжити заходів для синхронізації надходжень від покупців із графіком платежів постачальникам, а також мінімізувати зростання негативного розриву за основною діяльністю.

Важливим етапом аналізу є дослідження якості поточної кредиторської заборгованості за допомогою розрахунку системи відносних показників. Узагальнюючим критерієм при цьому є показник оборотності, який визначається за кількістю оборотів і швидкістю обороту в днях. Коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості характеризує кількість її оборотів упродовж календарного року. Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості показує середню кількість днів, які необхідні для повернення боргів кредиторам. Показники частки поточної кредиторської заборгованості в капіталі, зобов'язаннях і забезпеченнях, поточних зобов'язаннях і забезпеченнях характеризують рівень фінансової залежності підприємства від кредиторських запозичень. Про покращення стану платіжних відносин свідчить зниження показників, які розраховуються відношенням поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів і чистого доходу. Також важливою ознакою ефективності розрахунків є наближення до 1 значення показника, що характеризує, скільки припадає поточної кредиторської

заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості.

Комплексне оцінювання поточної кредиторської заборгованості за системою відносних показників проведено в додатку К за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».

Аналіз показників комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» (додаток К) свідчить про суттєве зростання залежності від комерційного кредиту та погіршення ефективності управління оборотним капіталом у 2024 р. порівняно з 2022 р.

Значення коефіцієнта обертання поточної кредиторської заборгованості знизилося з 1,573 у 2022 р. до 1,430 у 2024 р. (9,1 %), а тривалість одного обороту, відповідно, зросла на 26 днів (з 229 до 255 днів). Подовження циклу обертання (зростання тривалості) означає, що підприємство довше користується комерційним кредитом від своїх постачальників, що є позитивним для фінансування операційної діяльності, оскільки дозволяє утримувати грошові кошти в обігу більший час.

Частка поточної кредиторської заборгованості у загальних зобов'язаннях і забезпеченнях зросла на 6,9 в. п., досягнувши 44,3 % у 2024 р.; у оборотних активах – на 4,7 в. п., склавши 36,0 % у 2024 р. Відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу від реалізації різко зросло на 9,2 в. п., досягнувши 62,1 % у 2024 р. Усі показники структури підтверджують зростання фінансового навантаження та посилення залежності підприємства від короткострокових зобов'язань. Значне зростання поточної кредиторської заборгованості відносно доходу свідчить про те, що темпи залучення кредиторської заборгованості суттєво випереджають темпи зростання виручки (відповідно 22,5 та 4,3 %), що може стати ризиковим чинником у разі погіршення кон'юнктури ринку.

Співвідношення припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості зросло з 0,60 грн у 2022 р. до 0,74 грн у

2024 р. (на 0,14 грн). Це означає, що на кожну гривню, яку підприємству мають повернути, припадає 0,74 грн зобов'язань, які воно має сплатити постачальникам. Зростання цього показника підтверджує, що швидкість зростання поточної кредиторської заборгованості вища, ніж швидкість зростання поточної дебіторської заборгованості, що скорочує запас міцності.

Значення коефіцієнта співвідношення тривалості оборотів знизилося з 1,380 до 1,196 (13,3%). Це найбільш важливий показник і його зниження свідчить про погіршення ефективності управління оборотним капіталом. Хоча дебіторська заборгованість обертається швидше, розрив скорочується. Це означає, що підприємство стало довше чекати повернення власних боргів і воно стало довше платити за своїми зобов'язаннями, але зростання терміну інкасації поточної дебіторської заборгованості випереджає зростання терміну відстрочки платежу за поточною кредиторською заборгованістю.

Комплексний аналіз показує, що ТОВ «XXXX» збільшило використання комерційного кредиту, подовживши терміни розрахунків із постачальниками (позитивний ефект). Однак це зростання відбулося непропорційно швидше до зростання доходу та дебіторської заборгованості. Це призвело до погіршення фінансової рівноваги (зниження коефіцієнта співвідношення тривалості оборотів) та підвищення ризику неплатежів у разі уповільнення обсягів реалізації, що вимагає підвищеного контролю за оборотним капіталом.

Важливе значення в аналітичних дослідженнях відіграє методика детермінованого факторного аналізу результативних показників. За даними табл. 3.3 дослідимо вплив факторів на зміну показника тривалості одного обороту поточної кредиторської заборгованості за 2022-2024 рр., використавши спосіб ланцюгових підстановок.

Таблиця 3.3

**Вихідна інформація для факторного аналізу тривалості одного обороту
поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX»
за 2023-2024 рр.**

Показник	Умовне позна- чення	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+,-)	
				абсо- лютне	відносне, %
Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості, тис. грн	КЗ	123118	167368	+44250	+35,9
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	С	325614	239359	-86255	-26,5
Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості, днів	Т	136	255	+119	+87,5

Побудуємо кратну модель факторного аналізу тривалості одного обороту поточної кредиторської заборгованості:

$$T = \frac{360 \times KЗ}{C}. \quad (3.1)$$

За інформацією табл. 3.3 розрахуємо умовне значення результативного показника, днів:

$$T_{ум} = \frac{360 \times KЗ_1}{C_0}. \quad (3.2)$$

$$T_{ум} = 360 \times 167368 \div 325614 = 185.$$

Загальна зміна (+,-) тривалості одного обороту поточної кредиторської заборгованості в 2024 р. порівняно з 2023 р., днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0, \quad (3.3)$$

$$\Delta T = 255 - 136 = +119,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості:

$$\Delta T_{КЗ} = T_{ум} - T_0; \quad (3.4)$$

$$\Delta T_{КЗ} = 185 - 136 = +49;$$

2) собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta T_C = T_1 - T_{ум}; \quad (3.5)$$

$$\Delta T_C = 255 - 185 = +70.$$

Отже, в 2024 р. порівняно з 2023 р. тривалість одного обороту поточної

кредиторської заборгованості збільшилася на 119 днів, або 87,5 %. Ця зміна відбулася під впливом таких факторів. Унаслідок зростання середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості на 44250 тис. грн, що становить 35,9 %, тривалість одного обороту збільшилася на 49 днів. Одночасно в результаті зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на 86255 тис. грн (26,5 %) тривалість одного обороту зросла на 70 днів.

Таким чином, проведений аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «XXXX» виявив суттєве зростання залежності від комерційного кредиту при одночасному погіршенні фінансової рівноваги порівняно з дебіторською заборгованістю. Зокрема, загальна сума поточної кредиторської заборгованості зросла на 68,8 %, що вказує на активне використання короткострокового фінансування, перш за все, за рахунок комерційного кредиту від постачальників (заборгованість за товари, роботи, послуги зросла на 67,8 %). Підприємство успішно подовжило термін користування цими коштами, збільшивши тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості з 229 до 255 днів, а це є позитивним для операційного грошового потоку. Поряд з цим спостерігається погіршення фінансової рівноваги. Хоча загальна дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, абсолютний розмір цього перевищення скоротився більш ніж удвічі (з 97135 до 43383 тис. грн). За ключовою статтею – товари, роботи, послуги – кредиторська заборгованість переважає дебіторську, і цей негативний розрив суттєво зріс (з 37795 до 69533 тис. грн), а це свідчить, що основна діяльність підприємства фінансується за рахунок постачальників, а не за рахунок своєчасних надходжень від покупців. Співвідношення тривалості оборотів знизилося, вказуючи на погіршення ефективності управління оборотним капіталом, оскільки темпи інкасації дебіторської заборгованості уповільнюються відносно темпів зростання поточної кредиторської заборгованості.

Зростання частки поточної кредиторської заборгованості у оборотних

активах до 36,0 % та високе відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу вказує на зростання фінансового навантаження та ризик неплатоспроможності в разі затримки надходжень від дебіторів.

Отже, підприємству необхідно посилити контроль за дебіторською заборгованістю (особливо за основними боргами) для синхронізації надходжень та платежів. Це дозволить підтримувати оптимальний запас міцності та використовувати вигідне подовження терміну комерційного кредиту без загрози фінансовій стійкості.

Аналіз кредиторської заборгованості підкреслює її подвійну роль: вона є цінним, часто безоплатним джерелом фінансування, що подовжує операційний цикл підприємства, але водночас несе значний ризик втрати ліквідності при неефективному управлінні.

Головна мета управління полягає в максимізації вигоди від цього комерційного кредиту та мінімізації ризиків шляхом відновлення фінансової рівноваги. Для цього необхідно, щоб тривалість обороту кредиторської заборгованості була більшою або, щонайменше, рівною тривалості обороту дебіторської заборгованості. Підприємству слід активно використовувати переговори для отримання максимально можливої відстрочки платежу від постачальників, постійно контролюючи ключовий, прагнучи, щоб він був менше 1,0.

Управлінські заходи мають включати жорстку синхронізацію платіжного календаря з очікуваними надходженнями від дебіторів, що гарантує покриття зобов'язань за рахунок фактичних грошових коштів. Необхідно впровадити нульову толерантність до простроченої заборгованості перед бюджетом та персоналом, оскільки ці порушення несуть високі репутаційні та фінансові ризики. Зі структурної точки зору, підприємству варто стимулювати отримання авансів від покупців, оскільки це найбезпечніше джерело фінансування, і встановити ліміти зростання поточної кредиторської заборгованості, щоб темпи залучення зобов'язань не випереджали темпи зростання чистого доходу від

реалізації.

Таким чином, пропозиції щодо вдосконалення управління поточною кредиторською заборгованістю повинні бути спрямовані на максимізацію вигоди від використання комерційного кредиту та мінімізацію ризиків втрати платоспроможності.

3.2. Організація внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском та його інформаційне забезпечення

Внутрішній контроль є невід'ємною частиною системи управління будь-яким підприємством. Його загальна роль полягає у забезпеченні досягнення цілей підприємства через підвищення надійності управління, ефективності діяльності та законності операцій.

Система внутрішнього контролю на підприємстві повинна бути направлена на забезпечення раціональності використання ресурсів, мінімізації простоїв та втрат, а також сприяти в цілому оптимізації бізнес-процесів. Поряд з цим якісно налагоджений внутрішній контроль є гарантією достовірності, повноти та своєчасності складання фінансової та управлінської звітності, що особливо важливо для прийняття рішень керівництвом та для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів).

Однією з основних функцій внутрішнього контролю є захист облікових даних від помилок, шахрайства та ненавмисних викривлень.

Основною метою внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ є забезпечення достовірності облікових даних, своєчасності та повноти розрахунків з бюджетом, а також мінімізація ризиків, пов'язаних із нарахуванням штрафних санкцій та фінансових ризиків.

Внутрішній контроль у ТОВ «XXXX» являє собою складну систему, яка умовно може бути поділена на певні складові частини, які наведені на рис. 3.3:

Рис. 3.3. Система внутрішнього контролю підприємства
ТОВ «XXXX»

Організація внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ на підприємстві ґрунтується на визначенні ключових завдань:

1. Контроль правильності визначення бази нарахування: перевірка відповідності всіх видів виплат (заробітна плата, премії, лікарняні, винагороди за ЦПД) вимогам законодавства щодо включення до бази ЄСВ.
2. Контроль застосування ставок та лімітів: перевірка коректності застосування основної (22%), пільгової (8,41%) ставок та дотримання максимальної (20 МЗП) і мінімальної (1 МЗП) баз нарахування.
3. Контроль своєчасності та повноти сплати: перевірка дотримання встановлених термінів перерахування ЄСВ до бюджету.
4. Контроль звітності: перевірка правильності складання та подання Об'єднаної звітності (Додаток Д1), забезпечення її повної відповідності даним синтетичного та аналітичного обліку.

Об'єктами внутрішнього контролю є всі процеси та документи, пов'язані з розрахунками ЄСВ (рис. 3.4):

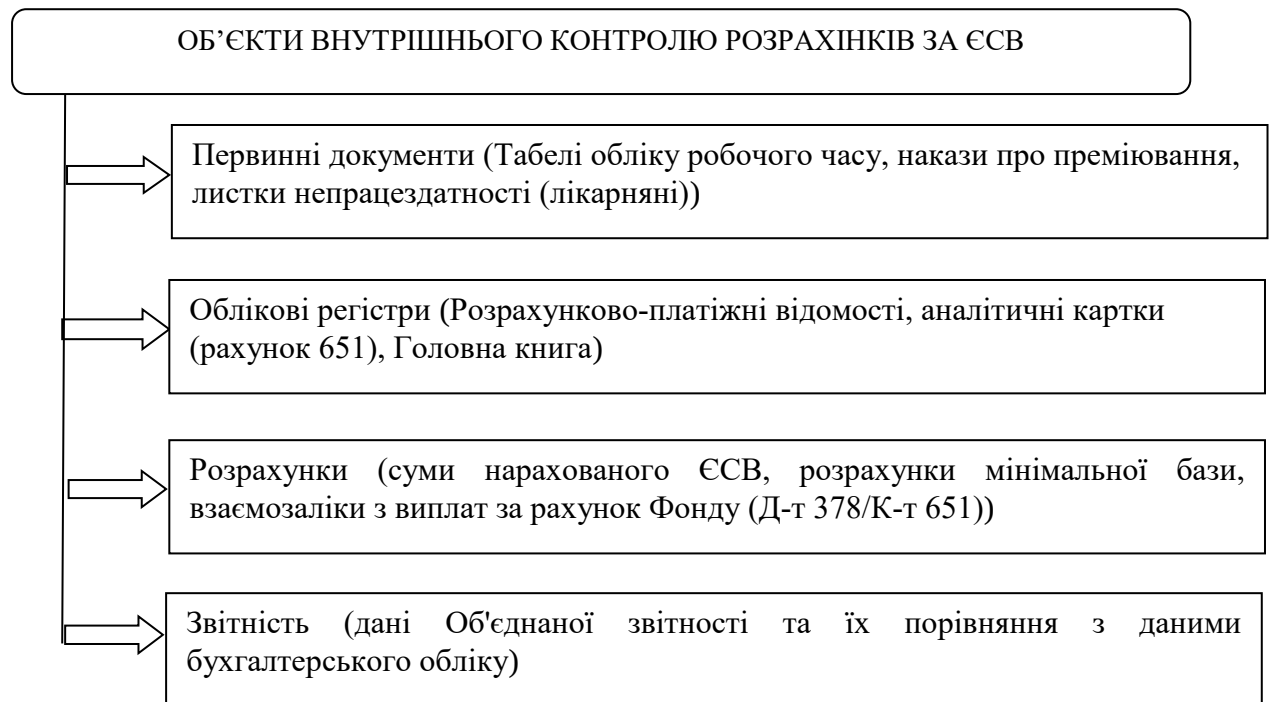

Рис. 3.4. Об'єкти внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ

Внутрішній контроль розрахунків за ЄСВ є критично важливим для забезпечення дотримання законодавства, мінімізації штрафів та коректного формування страхового стажу працівників. Контроль здійснюється на всіх етапах облікового процесу. Тому його доцільно проводити на трьох ключових етапах:

1. Попередній контроль (до нарахування), що передбачає перевірку наявності та оформлення первинних документів (накази, табелі) як підстави для нарахування зарплати та інших виплат.
2. Поточний контроль (під час нарахування), що передбачає перевірку коректності застосування формул та ставок.
3. Наступний контроль (після нарахування/сплати), що передбачає перевірку повноти сплати та достовірності відображення в обліку та звітності.

Ефективний внутрішній контроль (ВК) розрахунків за ЄСВ базується на застосуванні комплексу взаємодоповнюючих методів, спрямованих на запобігання помилкам, виявлення порушень та забезпечення достовірності

облікової інформації. Вибір методу залежить від конкретної контрольної мети та етапу облікового процесу

Для контролю нарахування, сплати та відображення ЄСВ у звітності застосовуються такі основні методи:

1. Документальна перевірка, що являє собою перегляд і співставлення даних розрахунково-платіжних відомостей, платіжних доручень та банківських виписок. Така перевірка дозволяє визначити своєчасність та повноту сплати ЄСВ, а також дозволяє оцінити правильність оформлення первинних документів, що є підставою для нарахування.

2. Нормативно-правова перевірка полягає у визначенні відповідності обліку ЄСВ внутрішнім правилам та зовнішнім законодавчим вимогам: Вона передбачає звірку застосовуваних ставок та баз нарахування з актуальними нормами Закону України «Про збір та облік ЄСВ» та іншими нормативно-правовими актами.

3. Арифметична перевірка використовує математичні та аналітичні залежності для виявлення арифметичних помилок або суттєвих відхилень. Її суть полягає в порівнянні співвідношення між нарахованою зарплатою та нарахованим ЄСВ (наприклад, 22 % має відповідати 100 % фонду оплати праці) та аналізі виявлених відхилень.

4. Звірка аналітичного та синтетичного обліку, або внутрішньосистемний контроль, забезпечує узгодженість даних усередині бухгалтерської системи. Він дозволяє здійснювати порівняння даних аналітичних карток рахунку 651 (за видами ставок, підрозділами) із загальними оборотами синтетичного рахунку. Ключову роль в даному аспекті відіграють аналітичні регістри обліку ЄСВ, що використовуються на підприємстві.

Ефективність внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ критично залежить від якості, повноти та своєчасності інформаційного забезпечення (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ

Тип інформаційного джерела	Види документів та даних	Мета використання
Нормативна база	Закони України (Про ЄСВ, Про Держбюджет), Постанови КМУ	Контроль застосування актуальних ставок, лімітів, мінімальної бази
Первинні документи	Табелі, накази, лікарняні листки, відомості нарахування	Підтвердження законності та правильності бази нарахування
Облікові реєстри	Журнал-ордер №5, аналітичні картки рахунку 651, Головна книга	Відображення господарських операцій, контроль оборотів та сальдо.
Звітність	Об'єднана звітність (Додаток Д1), фінансова звітність (Баланс)	Контроль відповідності даних обліку та даних, поданих до ДПС
Звітність ДПС	Виписки з ІКП (інтегрованої картки платника), акти звірки	Контроль заборгованості/переплати, виявлення недоїмки/штрафів

Сучасні системи внутрішнього контролю ЄСВ неможливі без використання автоматизованих систем обліку.

Програмний комплекс М.Е.Дос є одним із найбільш поширених в Україні інструментів для електронного документообігу, подання податкової та фінансової звітності. Він виконує роль ключового компонента в інформаційному забезпеченні внутрішнього контролю (ВК) розрахунків за ЄСВ.

М.Е.Дос надає інструменти для контролю на етапі формування та подальшої обробки звітності. В першу чергу програма дозволяє імпортувати або вручну створювати Додаток 1 (Д1), який містить персоніфіковані дані про нарахування ЄСВ, звітний місяць та страховий стаж працівників. Крім того, М.Е.Дос містить вбудовані алгоритми, які виконують логічний контроль та арифметичну перевірку до моменту подання звіту:

- контроль на мінімальну/максимальну базу ЄСВ.
- перевірка коректності застосування Кодів категорії застрахованих осіб та їхньої відповідності нарахованим сумах.

– контроль на відповідність підсумкових сум ЄСВ у Головній частині Податкового розрахунку сумам, розрахованим у Додатках (Д1).

Важливо також відмітити, що дана автоматизована система автоматично перевіряє логіку заповнення кількості днів стажу, звіряючи її з датами прийняття/звільнення, що запобігає помилкам, які можуть призвести до ненарахування стажу працівнику.

Завдяки наявності інтегрованого податкового календаря, програма інформує про граничні терміни подання Об'єднаної звітності, що забезпечує своєчасність виконання податкових зобов'язань. М.Е.Дос реєструє та зберігає всі квитанції № 1 та № 2 від ДПС. Це є документальним підтвердженням прийняття звітності або наявності помилок, що дозволяє швидко реагувати на відмову у прийнятті звіту.

Для забезпечення звірки та узагальнення даних по розрахункам за ЄСВ програма дозволяє формувати запити до ДПС для отримання витягів про стан розрахунків з бюджетом, щоб визначити наявність недоїмки чи переплати, що забезпечує подальший контроль та звірку сальдо рахунку 651 з фактичними даними податкової.

Таким чином, інформаційне забезпечення внутрішнього контролю ЄСВ є не просто сукупністю документів, а інтегрованою автоматизованою системою, яка гарантує швидке виявлення та попередження помилок.

3.3. Методика внутрішнього контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском та узагальнення його результатів

Необхідність точного та своєчасного обліку розрахунків за ЄСВ зумовлює об'єктивну потребу в розробці ефективної програми внутрішнього контролю.

Програма внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ є

фундаментальною частиною загальної системи фінансового контролю на підприємстві. Вона забезпечує законність усіх операцій, що мінімізує ризики накладення значних штрафних санкцій з боку контролюючих органів. Сама ж методика внутрішнього контролю полягає у послідовному застосуванні процедур контролю на всіх етапах: від формування первинної бази до фінальної звірки. Чіткі контрольні процедури гарантують достовірність інформації, яка відображається у Балансі (зобов'язання) та Об'єднаній звітності (стаж працівників).

Розглянемо детально порядок здійснення внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ з урахуванням контрольних процедур на кожному етапі (додаток Л).

Узагальнення результатів, отриманих за цією програмою, дозволяє керівництву оперативно виявити слабкі місця в обліковій системі та вжити необхідних заходів для їх усунення. Таким чином, запропонована програма є не лише інструментом перевірки, а й механізмом управління ризиками.

Ефективність внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ оцінюється за такими ключовими показниками:

1. Показник своєчасності сплати: кількість випадків порушення термінів сплати ЄСВ за звітний період (має дорівнювати нулю).
2. Показник відсутності штрафів: сума нарахованих штрафів, пені та фінансових санкцій з боку ДПС (має дорівнювати нулю).
3. Показник достовірності обліку: відсутність суттєвих розбіжностей між даними Об'єднаної звітності та даними бухгалтерського обліку (сальдо рахунку 651).

Використання програмного забезпечення М.Е.Дос трансформує процес внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ, переводячи його з рутинної арифметичної перевірки у сферу системного ризик-менеджменту. Програма є інструментом для автоматизації контрольних процедур, що має прямий економічний ефект для підприємства (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Переваги використання М.Е.Дос як автоматизованої системи
внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ**

Перевага	Опис переваги	Економічний результат
Мінімізація податкових ризиків	Автоматичний логічний та арифметичний контроль (вбудовані алгоритми ДПС) форм звітності (Додаток Д1) до моменту подання. Це запобігає помилкам у ставках, базах та донарахуваннях до мінімальної зарплати.	Зниження ризику штрафних санкцій за некоректне подання звітності (штраф за неправильне відображення ЄСВ).
Забезпечення соціальних гарантій (комплаєнс)	Контроль правильності заповнення Кодів категорії ЗО та кількості днів стажу у Додатку Д1. Система допомагає уникнути технічних помилок, які можуть призвести до ненарахування стажу працівнику.	Виконання соціальних зобов'язань та зниження ризику судових спорів із працівниками щодо їхнього пенсійного забезпечення.
Оперативність та своєчасність	Інтегрований Календар подання звітності та миттєве отримання квитанцій (№ 1, № 2) про прийняття/неприйняття звіту.	Уникнення штрафів за несвоєчасне подання та швидке коригування звіту у разі виявлення помилок (підвищення швидкості реакції ВК).
Достовірність фінансової звітності	Можливість періодичної звірки розрахунків з ДПС (запити до податкової).	Підтвердження достовірності сальдо рахунку 651 (Рядок 1690 Балансу), що підвищує надійність фінансової звітності для керівництва та аудиту.
Ефективність використання ресурсів (робочого часу)	Швидкий імпорт даних з облікової системи та автоматичне зведення підсумків.	Звільнення робочого часу бухгалтера/контролера від рутинних перевірок, дозволяючи йому зосередитись на аналізі та усуненні складних (нестандартних) ризиків.

Для узагальнення результатів внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ забезпечується систематизація виявлених порушень, оцінка їхнього фінансового впливу та розробка коригуючих заходів, що фіксується через оформлення Акту внутрішнього контролю та Реєстру виявлених порушень як основних внутрішніх документів. Запропоновані документи виконують функцію доказової бази та управлінського інструменту.

Реєстр виявлених порушень – це допоміжний, але деталізований, табличний документ, що є додатком до Акта. Він являє собою структуровану

таблицю, яка містить перелік усіх виявлених порушень, класифікованих за видом (фінансове, облікове, стажеве).

Для кожного порушення обов'язково вказується порушена норма законодавства (Закон про ЄСВ чи ПКУ), фінансовий вплив (точна сума недоїмки/переплати) та оцінка ризику санкцій (потенційний штраф). Даний документ виступає у ролі плану усунення недоліків, оскільки фіксує не лише саме порушення, але й відповідальну особу та статус виправлення (рис. 3.5).

ТОВ "Полтава-Сад" Код ЄДРПОУ: 31034773 Дата складання: 04.07.2025 р.						
РЕСТР ВИЯВЛЕНИХ ПОРУШЕНЬ при розрахунках за ЄСВ						
Період контролю: 01.04.2025-30.06.2025						
№	Опис порушення та його суть	Порушена норма (Закон № 2464)	Фінансовий вплив (Недоїмка/ Пеня)	Ризик санкцій	Відповідальний підрозділ	Статус виправлення
1.	Недоплата основного боргу ЄСВ за липень 2025 р. (частина, що не була перерахована).	Ст. 9, п. 8	Недоїмка: 1 500,00 грн	Високий	Бухгалтерія	Негайна сплата
2.	Несвоєчасна сплата ЄСВ за серпень 2025 р. (затримка на 3 дні).	Ст. 9, п. 8	Пеня: 600,00 грн (за даними ДПС)	Високий	Бухгалтерія	Негайна сплата
3.	Помилкове відображення стажу (20 днів замість 30) у Д1 за вересень 2025 р. для Сидорова М. В.	Ст. 20 (Персоніфікований облік)	Немає (Помилка у стажі)	Середній (Штраф за стаж)	Бухгалтерія ЗП	Подання Уточнюючої звітності
4.	Всього виявлено порушень/недоїмок :		2 100,00 грн			
Головний бухгалтер (посада) _____ (підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)						
Ознайомлені відповідальні особи:						
Керівник (посада) _____ (підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)						
Бухгалтер по заробітній платі (посада) _____ (підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)						

Рис. 3.5. Реєстр виявлених порушень при розрахунках за ЄСВ

В загальному представлений документ забезпечує контроль за

виконанням коригуючих заходів у динаміці. Тоді як керівництво може відстежувати, чи була помилка, виявлена у минулому кварталі, остаточно виправлена.

Акт внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ – офіційний, структурований внутрішній документ, який підсумовує весь процес контролю за визначений період. Він фіксує мету, об'єкт, період та методи контролю, а також містить узагальнені табличні дані про звірку облікових показників (Кт 651) з даними Об'єднаної звітності та фіксує виявлені розбіжності. Це документ, що підписується виконавцем контролю та затверджується керівником підприємства.

Для користувачів фінансово-облікової інформації цей документ є підтвердженням факту проведення контрольної процедури щодо обліку розрахунків за ЄСВ і надає керівництву цілісну картину фінансової дисципліни підприємства щодо ЄСВ. Крім того, він слугує безпосередньою підставою для видання наказу про коригування бухгалтерських записів або подання уточнюючої звітності (додаток М).

Таким чином, запропонована методика внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ, інтегрована з сучасними програмними засобами контролю (типу М.Е.Дос) та підкріплена системою обов'язкової документації, є надійною основою для систематичного управління ризиками підприємства у сфері соціальних платежів. Вона дозволяє не лише виявляти помилки, але й, завдяки процедурам попереднього та поточного контролю, запобігати їхньому виникненню, що є головною ознакою ефективної системи внутрішнього контролю. Запровадження цієї методики підвищує рівень фінансової дисципліни, забезпечує високу якість формування персоніфікованої звітності та мінімізує необхідність у дорогих виправленнях та сплаті штрафних санкцій у майбутньому. Це перетворює функцію обліку ЄСВ з простої реєстрації на потужний інструмент стратегічного ризик-менеджменту.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного комплексного дослідження методики обліку, аналізу та контролю розрахунків за єдиним соціальним внеском, сформульовані наступні висновки.

Єдиний соціальний внесок є ключовим інструментом функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, що забезпечує реалізацію державних гарантій соціального страхування, формує витрати підприємств і дохідну частину соціальних фондів, відображає процес перерозподілу доходів у суспільстві на основі солідарності та впливає на загальну економічну стабільність держави.

Ключовим аспектом в організації якісного обліку розрахунків за ЄСВ відіграє правильно сформована база його нарахування та своєчасність сплати. Незважаючи на різноманітність наукових досліджень та діючі законодавчі норми, облік розрахунків за ЄСВ стикається з низкою проблем, що пов'язані з правильністю застосування пільгових ставок, складністю та неоднозначністю визначення бази нарахувати.

Порядок документування операцій щодо обліку розрахунків за ЄСВ в ТОВ «XXXX» здійснюється з урахуванням норм діючого законодавства.

Для обліку розрахунків за ЄСВ використовується Рахунок 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування». По кредиту відображається нарахована сума ЄСВ. По дебету – його сплата. Інформація про ЄСВ відображається в «Податковому розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску», а також в пасиві балансу по рядку 1620 в складі Поточної кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом у випадку кредитового сальдо по рахунку 651, або ж у складі Іншої поточної дебіторської заборгованості (по рядку 1135) бухгалтерського балансу підприємства. Оскільки нарахований ЄСВ прямо

залежить від фонду оплати праці, його сума, як одного з елементів витрат підприємства впливає й на фінансовий результат.

Організація розрахунків за ЄСВ на підприємстві є циклічним процесом, який має чітко визначену послідовність дій і жорстко регламентовані терміни. Основними етапами організації обліку розрахунків за ЄСВ є: визначення бази нарахування; облік взаємозаліку ЄСВ (при наявності лікарняних); сплата; формування звітності та звірка розрахунків з контролюючими органами.

Для забезпечення деталізації інформації про стан розрахунків за ЄСВ запропоновано удосконалити аналітичний облік ЄСВ шляхом розробки «Аналітичного реєстру нарахування ЄСВ за центрами витрат» для відображення фактичних витрат із ЄСВ, що є критично важливим для формування собівартості та фінансових результатів та «Аналітичного реєстру розрахунків з бюджетом по розрахункам із ЄСВ» для фіксації всіх операцій, пов'язаних з виникненням зобов'язання та його погашенням, а також спрощення звірки з даними податкової служби. Також запропоновано деталізувати план рахунків шляхом внесення додаткових субрахунків третього порядку для обліку розрахунків за ЄСВ для забезпечення високого ступеню деталізації та достовірності даних, а також мінімізації ризиків помилок у звітності й спрощенні внутрішнього контролю.

Оцінивши стан організації внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ досліджуваного підприємства було запропоновано до впровадження програму внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ, що складається з процедур контролю, розподілених по стадіям його здійснення (попередній, поточний, наступний). Для забезпечення ефективності здійснення внутрішнього контролю на підприємстві, визначено ключові переваги використання автоматизованої системи М.Е.Дос.

Для узагальнення результатів внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ запропоновано використання підсумкового документу внутрішнього контролю «Акт внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ» для узагальнення

даних звірки облікових показників по розрахункам за ЄСВ.

Сформовані рекомендації щодо удосконалення обліку та внутрішнього контролю розрахунків за ЄСВ підприємства забезпечать підвищення ефективності ведення розрахунків з бюджетом та складання звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріїв В. В. Зміст і призначення загальнообов'язкового державного соціального страхування URL: <http://www.pravoznaves.com.ua> (дата звернення 15.05.2025).
2. Бардаш С. В., Кузик Н. П. Ідентифікація відмінностей бухгалтерського обліку як галузі наукових знань та практичної діяльності: основа трансформаційних перетворень. *Економіка АПК*. 2021. №2. С. 59-70. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102059>. (дата звернення 15.05.2025).
3. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством (організацією, установою): навчальний посібник. Л. І. Жидєєва, О. П. Колісник; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь: УДФСУ, 2020. 178 с.
4. Бухгалтерський облік II: навч. посібник. А. П. Косяк, А. В. Зубенко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 326 с.
5. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Н. С. Акімова, О. О. Говоруха, Л. О. Кирильєва, Т. О. Євлаш. Харків: ХДУХТ, 2019. 182 с.
6. Василик С. Соціальне страхування. З 2024 року адміністрування ЄСВ передадуть Пенсійному фонду. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/socialne-strahuvannya-z-2024-roku-administruvannya-yesv-peredadut-pensiynomu-fondu-50344998.html> (дата звернення: 14.10.2025).
7. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної і практичної літератури, 2019. 520 с.
8. Винник Т. М. Особливості оподаткування бізнесу в умовах війни. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2022. № 6. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_6_2022 (дата звернення: 15.05.2025).
9. Пугаченко О.Б., Шалімова Н.С. Внутрішній контроль: навчальний

посібник. Чернівці: Технодрук, 2021. 336 с.

10. Грановська В. В., Фещенко Є. А. Ефективність та переваги автоматизованих систем у розрахунку заробітної плати для українських компаній. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3489/3418> (дата звернення: 15.10.2025).

11. Григор'єва А. В. Особливості системи оподаткування ФОП під час воєнного стану. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та поствоєнний період): матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Одеса, 10-12 листопада 2022 р.). Одеса. 2022. С. 11-13.

12. Гуменна-Дерій М., Шара Є., Слесар Т. Теоретичні засади єдиного соціального внеску і його відображення в системі обліку та контролю за розрахунками і фінансовими ресурсами підприємства. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 1. С. 40-43.

13. ЄСВ та Податковий розрахунок: основні зміни в 2025 році. URL: <https://www.pfu.gov.ua/vn/409631-yesv-ta-podatkovyj-rozrahunok-osnovni-zminy-v-2025-rotsi/> (дата звернення: 15.10.2025).

14. Замасло О. Т., Зарівна А. В. Система електронного адміністрування податків в Україні в умовах глобальної цифровізації. *Бізнесінформ*. 2024. № 4. С. 244-253.

15. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль: навчальний посібник. Чернівці: Технодрук, 2021. 336 с.

16. Заповнення та подання Об'єднаної звітності щодо донарахування або зменшення ЄСВ. <https://7eminar.ua/news/2062-procedura-zapovnennya-ta-podannya-objednanoyi-zvitnosti-shhodo-donaraxuvannya-abo-zmensennya?page=58> (дата звернення: 11.10.2025).

17. Ключ Ю. І. Оцінка ефективності внутрішнього контролю

промислових підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*, 2020. №3 (69). С. 52-56.

18. Контроль: незалежний, внутрішній, державний: навчальний посібник ; за заг. ред.. Н.Л. Шишкової; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Д.: НТУ «ДП», 2021. 155 с.

19. Кравченко Д. Довідка0розрахунок: як пройти ЄСВ-контроль. Оплата праці. 2024. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ot/2024/november/issue-21/article-130882.html?srsId=AfmBOorU2a-5QmYXlMh3x2nbyic2mh_sD1-puBo1VTdo6ra22bTVZtLo (дата звернення: 15.10.2025).

20. Краєвський В. М., Колісник О. П., Гурніна Н. В. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 388 с.

21. Краєвський В. М., Колісник О. П., Гурніна Н. В. Фінансовий облік : навчальний посібник. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. 616 с. URL: <https://dpu.edu.ua/publiczni-zakupivli?view=article&id=1789:finansovyi-oblik-navchalnyi-posibnyk&catid=2>.

22. Крисоватий А. І., Панасюк В. М., Мельничук І. В. Основи обліку і оподаткування : підручник (е-видання). Тернопіль : ЗУНУ, 2023. 565 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/48317>.

23. Крупка Я. Д., Кулинич М. Б., Сафарова А. Т. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: навч. посіб. для студентів усіх форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 500 с.

24. Лега О. В. Облік розрахунків за податками та платежами: систематизація поглядів. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 54. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/54_2021/43.pdf.

25. Лищенко О. Г., Прохоренкова М. А. Облік розрахунків за єдиним соціальним внеском. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. № 6. С. 68-73.

26. Лістрова С.А. Мінімальна база нарахування ЄСВ: визначаємо суму

різниці та відображаємо у Звіті з ЄСВ. URL: <https://report.ligazakon.net> (дата звернення 10.10.2025).

27. Лубенська А. В., Ковальова Т. В. Про контроль за сплатою ЄСВ. URL: <https://dSPACE.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/18e77d21-5b7e-4896-bddc-33aa0538c572/content> (дата звернення: 11.10.2025).

28. Макаренко А. П., Котова Н. В. Удосконалення обліку і контролю оподаткування та сплати ЄСВ та ПДФО із заробітної плати працівників суб'єктів господарювання. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/9.pdf (дата звернення: 11.10.2025).

29. Макаренко А. П., Нікулін А. В. Оцінка реформування єдиного соціального внеску в Україні. *Економіка та держава*. 2017. № 1. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2017/5.pdf (дата звернення: 11.10.2025).

30. Машевська А. А. Особливості нарахування єдиного соціального внеску. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 39-2. С. 103-107.

31. Меліхова Т. О., Феофанова І. В., Магда Г. В. Удосконалення методики внутрішнього контролю утримань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 89–94.

32. Міщенко К. Сумісники і ЄСВ з мінімальної зарплати. URL: <https://factor.academy/blog/sumisniki-i-yesv-z-minimalnoyi-zarplati/> (дата звернення: 15.10.2025).

33. Можливості зміни ролі ЄСВ у системі оподаткування. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/analytical-note-social-tax-system/> (дата звернення: 11.10.2025).

34. Мокієнко Т. В., Прийдак Т. Б., Ліпський Р. В., Сіренко О. В. Утримання із заробітної плати: від дев'яностих до сьогодні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 45-49.

35. Моторний Ю. Ю. Дерев'янко С. І. Єдиний соціальний внесок та його значення в податковій системі України. *Modern research in science and*

education. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference Chicago, USA 11-13 January 2024. С. 861-872.

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України № 237 від 08 жовтня 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99/ed20030609> (дата звернення: 13.10.2025).

37. Об'єднана звітність з ЄСВ, ПДФО та ВЗ у М.Е.Дос. Варіанти формування. URL: <https://7eminar.ua/events/2502/3986> (дата звернення: 15.10.2025).

38. Облік і аудит у питаннях та відповідях: навчально-методичний посібник ; за заг. ред. Є.В. Калюги. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 374 с.

39. Прокопенко Н. Роль податкового механізму в побудові ефективної системи оподаткування. *Облік, оподаткування і контроль в управлінні: Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді (14 квітня 2021 р.)* Кропивницький, 2021. С. 166-167.

40. Онищенко В. Сплата ЄСВ у 2025 році. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/17642-splata-esv-u-2025-rotsi> (дата звернення: 14.10.2025).

41. Організаційно-економічний механізм протидії тіньовій економіці та корупції : монографія / А. В. Лісовий, К. П. Проскура, С. В. Кирпа, А. М. Савченко, М. О. Скорик та ін. ; за заг. ред. А. В. Лісового ; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 246 с.

42. Особливості сплати єдиного соціального внеску. URL: <https://cv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/882502.html> (дата звернення: 15.05.2025).

43. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>

44. Павликівська О., Марущак Л. Удосконалення механізму стягнення заборгованості з єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Галицький економічний вісник. Тернопіль: ТНТУ, 2019. Том 61. № 6. С. 179–186.

45. Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій : монографія ; Є. А. Карпенко, О. В. Карпенко, А. І. Мілька [та ін.]. Полтава : ПУЕТ, 2021. 410 с.

46. Податкове планування та оптимізація оподаткування (податковий консалтинг): підручник / О. А. МузикаСтефанчук, Н. Я. Якимчук, Р. Ф. Ханова, І. В. Дашутін, В. Г. Савенкова, А. А. Барікова, Н. О. Сабадаш / за редакцією проф. О. А. Музики-Стефанчук. Київ: АртЕк, 2024. 304 с.

47. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02 грудня 2010 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 13.10.2025).

48. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України № 88 від 24 травня 1995 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2025).

49. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України № 8073-X від 07 грудня 1984 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.10.2025).

50. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.help/law/996-XIV> (дата звернення: 13.10.2025).

51. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період воєнного стану: Закон України від 03 березня 2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

52. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Інструкція МФУ № 291 від 30 листопада 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 14.10.2025).

53. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова КМУ від 22.12.2010 № 1170. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/ediniy-vnesok-na-zagalnoobovyazkove-/postanovi-km-ukraini/62502.html> (дата звернення: 15.10.2025).

54. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення: 10.10.2025).

55. Рагуліна А. О. Тіньова економіка та податкові правопорушення: методи боротьби з ухиленням від сплати податків. *Трансформація менеджменту в умовах глобальної макроекономічної нестабільності: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених. (19-21 березня 2025 р.).* Миколаїв. 2025. С. 131-133.

56. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: монографія. О. В. Пальчук, В. М. Савченко, І. В. Рузмайкіна та ін; за ред. Г. М. Давидова. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 248 с.

57. Самусевич Я. В. Податкове планування та основи податкової оптимізації : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2021. 344 с.

58. Семенченко Ж. Нарахування та сплата ЄСВ у воєнний час: актуальні питання. *Бухгалтерський інтернет портал*. <https://ibuhgalter.net/ru/material/1301/25855> (дата звернення: 15.05.2025).

59. Смирнова Л. В. Адміністрування ЄСВ: проблемні аспекти взаємодії суб'єктів. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 254-260.

60. Управлінські інформаційні системи в обліку та оподаткуванні: навчальний посібник. Краєвський В. М., Титенко Л. В., Паянок Т. М., Параниця Н. В., Богдан С. В. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 288 с

61. Чередниченко Н.О., Божко К. К. Вплив зміни ЄСВ на малий бізнес в Україні. *Проблематика та сучасні тенденції впливу податкової реформи на зміни фінансово-кредитних відносин* : монографія ; за ред. С. В. Шарової; М-во освіти і науки України; Запорізький національний технічний університет. – Запоріжжя: Статус, 2018. С. 18-23.

62. Шагун Є. М. Комплексний підхід до аудиту ЄСВ в Україні з огляду етапів та проблем контролю. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences*. 2024. URL: www.logos-science.com (дата звернення: 15.10.2025).

63. Як здійснюється перерахування ЄСВ: ключові аспекти адміністрування та взаємодії між органами. URL: <https://adram.com.ua/pererakhuvannia-yesv/> (дата звернення: 15.10.2025).